Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ŌZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1999 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

● 15 январ, №3 (3490) ●

ЎЗБЕКИСТОН ҚУРОЛЛИ КУЧЛАРИ ШАХСИЙ ТАРКИБИГА

Азиз дўстлар!

Сизларни — Қуролли кучларнинг аскарлари, сержантлари, прапоршиклари, офицер ва генералларини, уруш ва армия фахрийларини Ватан ҳимоячилари куни билан табриклайман!

Бугунги кунда мамлакатимиз аҳли юртимиз сарҳадларини, кўпмиллатли халқимизнинг тинч ва бунёдкорлик меҳнатини қўриқлаётганларнинг барчасига юксак эҳтиром билдириб, бу байрамни миннатдорлик ва ифтихор билан нишонламоқда.

Ҳозирги вақтда Армиямизда улкан ўзгаришлар юз бермоқда. Ҳарбий билим юртлари тармоғи ва Марказий Осиёда ягона бўлган ҳарбий Академияни ўз ичига олган кадрлар тайёрлашнинг самарали тизими яратилди. Мамлакатнинг ҳарбий саноат салоҳиятини барпо этиш ва ривожлантириш дастури ишлаб чиқилди. Ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оила-аъзоларини ижтимоий ва ҳуқуқий муҳофаза қилиш тизими такомил топмоқда.

Ўзбекистон Қуролли Кучларининг халқаро майдондаги нуфузи ҳам сезиларли даражада ошди. НАТОнинг «Тинчлик йўлида ҳамкорлик» дастури доирасида турли давлатлар ҳудудида ўтган халқаро тинчлик ўрнатиш машқларида фаол иштирок этиш, шунингдек, юртимиз ҳудудида «Центразбат-97» ва «Центразбат-98» машқларининг ўтказилиши жангчиларимиз кенг тараққий этган давлатлар аскарлари билан теппа-тенг ҳаракат қила олишини очиқ-ойдин намойиш қилди.

1999 йилнинг мамлакатимизда Аёллар йили деб эълон қилиниши чуқур рамзий маънога эга. Табаррук оилаларимизни, муҳтарама оналаримизни, меҳрибон опасингилларимизни, мунис ёрларимизни ҳимоя қилиш азал-азалдан Ватан ҳимоячиларининг муқаддас бурчи бўлиб келган. Сизлар ана шундай шарафли вазифани адо этаётганингиз билан ҳар қанча фахрлансангиз арзийди.

Бугунги кунда ҳарбий сафларга мустақиллик йилларида шаклланган ёшлар келмоқда. Уларни ҳарбий бурчни чуқур англаш, агар лозим бўлса Ватан ҳимояси учун жон фидо этишга ҳам тайёрлик каби олижаноб фазилатлар ажратиб туради.

Армиямиз минг-минглаб йигитлар учун чинакам мардлик, фидойилик, ҳақиқий ватанпарварлик мактаби бўлиб қолгани қувонарлидир.

Азиз дўстлар!

1999 йилда Қуролли Кучлар ва бошқа қўшинлар тузилмалари ва жанговар имкониятларини миллий ва минтақавий хавфсизликнинг замонавий талаблари асосида такомиллаштириш бўйича амалга оширилаётган ислоҳотлар янги босқичга кўтарилади. Қўшинларимиз фаолияти янада сафарбар, жанговар ва самарали салоҳият касб этади.

Сизларни ишонтириб айтаманки, биз Қуролли Кучларда хизмат қилиш ҳар бир ёш йигит учун ғурур ва фахрга айланиши, Ватан ҳимоячилари ҳар доим эътиборда бўлиб, жамиятимиз ғамхўрлигини ҳис этиб туришлари учун барча ишни қиламиз.

Ҳарбий хизматчилар Ўзбекистонимизнинг мудофаа қудратини янада мустаҳкамлаш, унинг чегаралари дахлсизлигини таъминлаш учун барча куч ва билимларини бахш этишларига ишончим комил.

Байрамингиз муборак бўлсин, азиз Ватан ҳимоячилари!

Сизларга мустаҳкам сиҳат-саломатлик ва масъулиятли жанговар хизматингизда муваффақиятлар тилайман!

Ислом КАРИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Президенти,
Қуролли Кучлар Олий Бош Қўмондони

ЙИЛНИ ОЛТИН МЕДАЛ БИЛАН БОШЛАШ ЯХШИ-ДА

Хушхабар

Кейинги пайтларда мустақил Ватанимизнинг обрў-эътибори халқаро майдонда ошиб бораётгани, мустақиллик йилларида эришаётган ютуқларимиз нуфузли минбарларда эътироф этилаётгани ҳақида дунё матбуотида кўплаб ёзилмоқда. Ўзбекистон қисқа муддат ичида жаҳон ҳамжамиятида ўзининг муносиб ўрнини топа олгани, демократия ва ошкоралик принципларига амал қилаётгани кўпчиликнинг эътиборини тортмоқда.

Янги йил арафасида Париждан ажойиб хушхабар келди. Бундан салкам икки аср аввал ташкил этилган Франция саноати, илм-фани ва маданияти ривожига кўмаклашиш Халқаро ассоциациясининг «Олтин медали» билан Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги тақдирланган.

Бу қувончли эътироф, шубҳасиз, юртбошимиз Ислом Каримов раҳбарлиги остида мамлакатимизда амалга оширилаётган маданий ислоҳотларнинг дунё ҳамжамияти томонидан тан олинишидир. Мустақиллик йилларида ҳар иккала мамлакат ўртасидаги манфаатли ҳамкорлик алоқалари сезиларли даражада кучайди. Маданият соҳасида Париж ва Тошкентда ўтказилаётган турфа хил тадбирлар, кино, мусиқа, амалий ва тасвирий санъат ривожига доир кўргазмалар, маданият арбобларининг ўзаро учрашув-мулоқотлари, таниқли хонандаларимизнинг Сена соҳилларидаги концертлари икки дўст-биродар халқ маданиятларининг ўзаро яқинлашувига хизмат қилмоқда.

Шуни ҳам эътироф этиш зарурки, мазкур ассоциациянинг «Олтин медали»га Ўзбекистон МДҲ давлатлари орасида биринчи бўлиб эришди.

РАМАЗОН ИЛҲОМЛАРИ

Нуриддин АМИНЖОН

ИЛТИЖО

Парвардигор, йўлларда яхшиларга дуч айла,
Яхшиларни ёмонлик ёвга олмас куч айла.

Қоқилма деб ҳаётда ақл бердинг, онг бердинг,
Ғафлат уйқусин қувар оппоқ-оппоқ тонг бердинг.

Виждонимни то абад сақла менинг ўзимда,
Кўзларга тик қарашлик ҳаққи қолсин кўзимда,

Қаноатни ўзинг бер, қайтар бошқа йўл тутсам,
Қўлим синдир ўзгалар эҳсонига қўл тутсам.

Бекадрлик лашкари ҳеч келмасин рўбарў,
Фидойилик тахтини тарк этмасин шон, обрў.

Тоза гуруч ичида курмаги бор, тоши бор,
Инсонлар кўнглининг ҳам тозаси бор, ғаши бор.

Сочлар оқига монанд ортар манглай чизиғи,
Ёлғиз санга аёндур бу иншонинг тузуги.

Парвардигор, йўлларда яхшиларга дуч айла,
Яхшиларни ёмонлик енга олмас куч айла.

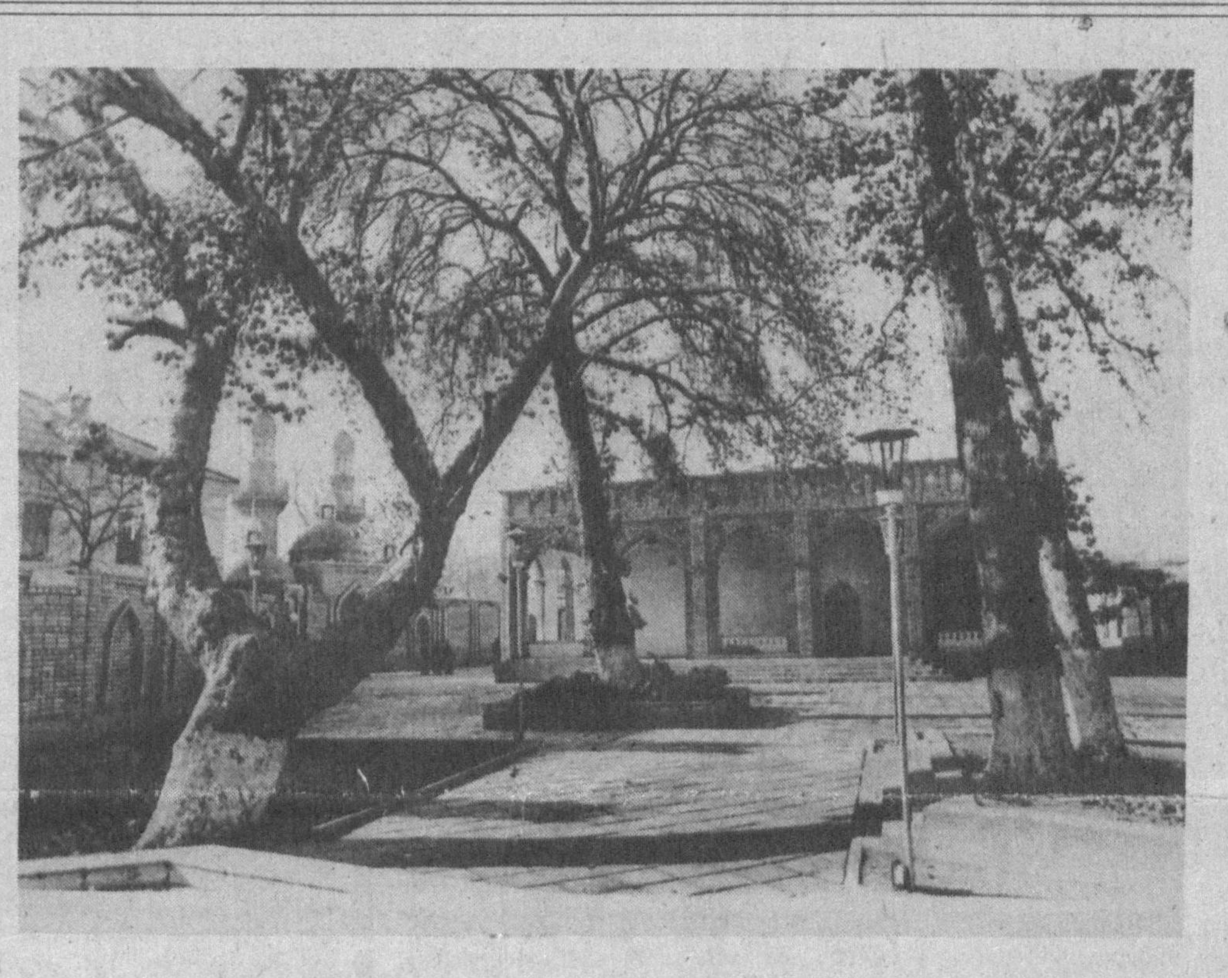

Ҳайит арафаси

ЭПИГРАММАЛАР

ШИКОЯТЧИ

Энг аввало туз татиган даргоҳини ёзди у,
Сўнгра бирга униб-ўсган ҳамроҳини ёзди у.
Бу дунёда қасд этгани тирик бир жон қолмагач,
Эвоҳ, ҳатто отасининг арвоҳини ёзди у.

ҚУРУҚ ЁҒОЧ

Бир кимса, ҳар кавакда лоф уради бир қулоч,
Тақир пўстак, ялтироқ бошида қолмаган соч.
Бурнига хода етмас, энсангни қотиради,
Мевасини кутмагил, чунки у — қуруқ ёғоч!

Розиқ РЎЗИ

ҲАРБИЙ ҚУДРАТИМИЗ СОЛНОМАСИ

Кеча мамлакатимизда Ватан ҳимоячилари куни кенг нишонланди

Тошкентдаги академик Ҳабиб Абдуллаев номли шоҳкўчадан юрсангиз, собиқ Туркистон ҳарбий округи штаби ёнгинасидаги музейга кўзингиз тушади. Бу — Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлигининг Марказий музейи.

Қарийб тўққиз ой давом этган таъмирлаш-ижодкорлик ишлари ниҳоясига етиб, куни кеча бу маскан яна юртдошларимизга хизмат қила бошлади.

Унинг уч қаватли замонавий, муҳташам биноси жойлашган ям-яшил, кўркам боғ дарвозасидан ичкарига қадам қўяр экансиз, беихтиёр ўзингизни ҳарбий салтанатга тушиб қолгандай сезасиз. Чор атрофда мустақил давлатимизнинг қудрати ва салоҳиятидан, мудофаа вазирлиги тизимидаги миллий гвардия ҳаётидан ҳикоя қилувчи ҳайкалларни, шиорлару кўргазмаларни, ўтмиш ва замонавий ҳарбий техника намуналарини кўрганда руҳингизда бардамлик ва ғурур уйғонади.

Яқинда музейда бўлиб ўтган «Очиқ эшиклар куни»да Ўзбекистон Республикаси мудофаа вазирининг тарбиявий ишлар бўйича ўринбосари, полковник М. Қамбаров, Темурийлар тарихи Давлат музейи илмий ходими, профессор И. Жабборов, республика «Нуроний» жамғармасининг раиси Б. Раҳимов, «Камолот» жамғармаси раиси Ҳ. Абдураимов, Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлар Академияси ижтимоий фанлар кафедраси мудири, полковник Р. Абдуллаев ва бошқалар йиғилганларни музей қайта иш бошлагани билан муборакбод этдилар ва музей жамоасига ижодий зафарлар тиладилар.

Биринчи қаватда жойлашган «Темурийлар даври ҳарбий санъати» мавзусидаги залдан ўрин олган «Амир Темурнинг Тўхтамиш устидан қозонган ғалабаси» деб номланган 12 метрлик улкан диорама ва Амир Темур баҳодирларининг жанговар ҳаётидан ҳикоя қилувчи икки улкан чодир (1:40, 1:20 нисбатларда) кўргазма экспозициясининг асосини ташкил қилади. Уни иқтидорли ёш ижодкорлар — Мухтор Зоиров, Маҳмуд Самиғов ва Алишер Эргашевлар яратишган. Ўз ишини ҳаётининг туб мазмуни деб билган ижодкор гуруҳ аъзолари кунни тунга улаб, тинмай меҳнат қилдилар, дунё-дунё тарихий манбалар синчиклаб кўздан кечирилди. Нафақат тарихий асарлар, балки Темурийлар салтанати билан боғлиқ барча ашёлар, материаллар, ҳарбийларнинг ҳаёт тарзи, жанг эпизодлари билан боғлиқ икир-чикирларгача, хуллас, ўша даврга хос бўлган чуқур психологик жиҳатлар ҳам эътибордан четда қолмаган.

Кираверишдаги маҳобатли диорамада Амир Темурнинг 1395 йилда Терек дарёси бўйида (Дарбанд яқинида) Олтин Ўрда хони Тўхтамиш билан бўлган учинчи — ҳал қилувчи тўқнашуви тасвирланган.

Шу биринчи қават фойесида ёш рассом Рустам Зиёдуллаев қаламига мансуб улкан портрет қад кўтарган бўлиб, унда ҳам биз буюк бобомиз, соҳибқирон, беназир саркарда Амир Темур сиймосини кўрамиз. Ушбу асари учун Р. Зиёдуллаев «Умид» жамғармаси грантини қўлга киритди ва таҳсил олиш учун Италияга юборилди.

Булардан ташқари Амир Темур салтанати тўғрисида чуқурроқ маълумот берувчи ранг-баранг паннолар, қарийб 27 давлатни ўз ичига олган буюк Темур империясининг чегаралари тасвирланган рангдор харита, ҳарбий қўшинларнинг жойлашувидаги стратегик тартиб, жанговар хатти-ҳаракатлар олдидан қўшинни руҳлантириб, ёвларни таҳликага солувчи ҳарбий ноғоралар макетлари, темурийлар давлатчилигининг турли даврларида фойдаланилган рамзий ашёлар, туғлар, қўшин баҳодирлари қўним топадиган қароргоҳ-чодирлар кишини ҳайратга солади. Диорама рўпарасидаги деворда эса соҳибқирондан қолган бебаҳо ёдгорлик — «Темур тузуклари»дан парчаларни ўқийсиз.

— Ушбу ишларнинг амалга оширилишида ана шу лойиҳа раҳбари «GUNN-OSIYO» фирмаси директори, ташаббускор ёш ижодкор Ботирхон Назархоновнинг хизматлари чексиздир, —

Давоми иккинчи бетда

СОЛИЖОН ШАРИПОВНИНГ ЯНА БИР ҒАЛАБАСИ

Қирғизистондаги «Руҳоният» деб номланувчи маънавиятни тиклаш халқаро ассоциациясининг кенгаши Қирғиз Республикаси Ботири, космонавт — учувчи Солижон Шариповни ўзининг «Йилнинг энг машҳур кишиси» мукофоти билан сийлаган. Миллатдошимиз Солижон Шарипов бу мукофотга космик фазони татқиқ этишдаги самарали фаолияти, тинчлик ва тараққиёт йўлида халқлар ўртасидаги дўстлик ва ҳамкорлик алоқаларини мустахкамлаш ишига қўшган ва қўшаётган ҳиссаси учун сазовор бўлган.

Ўз ахборотимиз

ҲАДИСИ ШАРИФДАН

Барча яхшилик — хушхулқликдандир. Барча гуноҳ ва ёмонлик — дилдаги ғашлик ва одамлар кўзига уятли ишдадир.

* * *

Дўстингизни енгилроқ севингки, куни келиб у душман бўлиши ҳам мумкин. Душманингизга ҳам енгилроқ адоват қилингки, куни келиб дўст бўлиб қолиши мумкин.

* * *

Изн уч мартагача сўралади, агар изн берилса, кир, йўқса қайтавер!

ҚАДРЛИ ЭКАНМИЗ — ДЕМАК, БАХТЛИМИЗ

Дунёда қанча одам бўлмасин, ҳаммасининг кўнглида бир тилак — бир орзу: бахтли бўлай, саодатга эришай, дейди. Бахту саодатга эришмоқни эса ҳар бир одам ўзича тушунади, ўзича талқин этади... Кимлардир ўзи тушунган, ўзи талқин этган бахт-саодатга эришади, кимлардир эришолмай армонда ўтиб кетади... Бахт-саодат деганлари ҳар ким учун ҳар хил маъно-мазмунга эга экан, бунда мутлақ бир мезон йўқ экан, демак, бахт-саодат деган тушунча асл моҳиятдан йироқ экан-да... Бас шундай экан, инсонлар азобу захмат чекиб яшаб, нимани истайдилар, нени исботламоқчи бўладилар? Ахир, инсоннинг тинчгина, ҳаловатни, ҳузурни ҳис этиб турмуш кечириши учун кўп нарса керакмас-ку... Йўқ, кишиликнинг кўп минг йилликлар тарихи гувоҳ: инсон тўхташни хаёлига ҳам келтирмайди.

Шу зайлда жилд-жилд китоблар бунёдга келади, мўъжизалар кашф этилади, шаҳарлар қурилади, санъат, адабиёт, маданият асарлари дунё юзини кўради, ақлу ҳушни лол қолдирадиган марралар қайд этилаверади. Бу дунё, бу олам ана шундайин тезлику шиддатлараро айлангани айланган.

Бунёдкорликлар бунёдкори инсон... Шу ўринда яна ўша ўша савол кўндаланг тураверади — у нени истайди? Инсон ҳаётининг ҳар лаҳзаси, ҳар зумида бор эканлигини, нафас олаётганлигини, яшаётганлигини исботлагиси келаверади...

Ана шу аснода у ўз-ўзини изламайдими, ўзининг ана шу ўзлик йўлидаги излаш, топиш, қадран юксалишлар жараёнида ўзини масрур туйғулар оғушида ҳис этмайдими?! Инсоннинг қадр-қийматга нойил бўлиши бахт-саодатнинг юксак чўққиси эмасми?!

Шу маънода мен аёллар бахту саодат чўққисини эгаллаб бўлишган деб ҳисоблайман. Чунки улар аёллик захмату машаққатини енгиб, дунёга инсон тортиқ этиб, оналик даражасига эришиб, энг чиройли, энг шафқату шафоатли инсон сифатини оладилар, қадр-қиймат топадилар.

Ўзбекистон аёллари — оналар бу муборак ва мукаррам йилда яна икки карра қадрқийматлидирлар. Президентимиз бу йилни Аёллар йили деб атадилар. Менимча, Республикамиздаги эркагу аёл, ёшу қари — барча бу хушхабарни якдилона чин юракдан кутиб олдилар... Ахир ҳаммамизнинг ҳам дунёга келишимиз, дунёни танишимиз, дунёни тушунишимиз шу улуғ зот борлиги туфайли ва у билан боғлиқ тарзда кечган-ку...

Модомики, бу йил бус-бутунича бизга бағишланар экан, мен аввало оддий бир аёл, она сифатида, ундан сўнг жамиятнинг бир аъзоси, бир идора хизматчиси сифатида ундан нималарни кутаман?

Жамият тараққиётини Аёл — Она мавқеининг даражаси билан ҳам белгилашади. Ватанимизда юз бераётган янгиланишлар, кўтарилишларнинг барча-барчаси Аёл — Она турмуши, фаолиятига ҳам боғлиқ ва дахлдордир. Қадим Шарқимизда, Турон заминида азал-азалдан Аёл — Она қадр — қиймати баланд тутилган, эъзозланилган.

Мен эркакларимиз Аёлга — Онага нисбатан анъанавий қарашларини-муносабатларини бир қадар ўзгартиришларини истардим. Аёл энг аввало ўз хонадонида қадрли бўлсин, уни энг аввало эри суйсин. Эрлар унутмасинларки, аёл жисму жони кези келганда гулдан нозик, кези келганда эса пўлатдан мустаҳкам. Яъни, у чиндан ҳам заифа, ҳам кучли шахс. Аёл руҳи — дунёси ана шундай мўъжизавий сирсиноатга эга. Аёлни эрларимиз заифа деб камситмасинлар ва ёки жони пўлатдан мустаҳкам-ку, деб елкасига тоғдайин юмушларни ортмоқлаб қўймасинлар. «Аёл муҳаббат, садоқат, эътиқод маъбудаси бўлиши керак», — дегувчилар энг аввало ўзлари ўзларида ана шу сифатларни шакллантирсинлар. Фарзандларимиз қобил, комил инсонлар бўлиб етишишларини чин дилдан тилайман. Фарзанд фазлу камоли она кўнглини осмон қадар юксалтади, чеккан ранжу заҳматларидан рози бўлади. Ахир «Она рози — худо рози», — дейдилар-ку!...

Аёлга муносабат жамиятимизда унинг ҳаётда тутган ўрни, аҳамияти даражасида ташкил этилса. Унинг қадри янада баланд кўтарилса, унинг шаъни, ҳурмати кундалик ҳаётимизда чуқур ўрин олса ва бу одат тусига кирса... Аёл саломатлиги, ҳақ-ҳуқуқи, тинчлик-хотиржамлиги муҳофаза этилса, турмуши юксалса... Аёлларимизнинг гўзаллиги, ёшлиги асраб-авайланса...

Зотан, Аёли — Миллат онаси эъзозланган, қадри баланд тутилган эл-юрт юксалади, тараққий топади.

Ватанимиз бўйлаб Аёллар йили файзу шукуҳи, демакки, қувончу-ташвишлари кезиб юрибди. Умримизнинг бутун бир йилини хосиятли йил оғушида кечирмоқ, қадр топмоқ, бахту саодатга эришмоқ ҳамма юртдошларимизга қутлуғ бўлсин.

Дилбар САИДОВА
«Оила ва жамият» газетаси бош муҳаррири

КУЮНЧАК БЎЛАЙЛИК

Минг йилларки инсоният дунёга ошиқ бўлиб яшайди. Минг йилларки дунё одамзотга ошиқлик истамади. Дилида бу дунёнинг моддий неъматларига ошиқлик жўш урган одамзот билиб-билмай хатоларга йўл қўйиши, нафс гирдобига қараб, боши айланиб, кўзи тиниши ва охир-оқибат турфа фожиаларга гирифтор бўлиши кўп кузатилган ҳодиса.

Бир донишманддан «Кенг дунёни тор қилган нарса нима?», деб сўрашганда: «Жаҳолат», деб жавоб берган экан. Хўш, жаҳолатга етакловчи нарсанинг асосида нима бор? Нафсга эгалик қила олмаслик эмасми? Эгасиз нафс одамзотни энг қабиҳ ишларга, каззобликка етаклаши табиий. Шунинг учун ҳам нафс билан жаҳолат она-болага ўхшайди. Бири иккинчисини яратади.

«Мавзу» кўрсатувининг Ўзбекистон телевидениесида пайдо бўлиши ҳам барча қабиҳлик ва ёвузликларга бошловчи нафсни жиловлашга, яхшиликка қаратилган бир қадамдир. «Мавзу» ижодий гуруҳи элимизнинг дилидан тилига чиқмай кўнгил қатларида ётган ниятларини салгина туртиб ўтди, холос. Лекин озгина ҳаракат натижасида йиллар давомида йиринглаб ётган муаммоларга бунчалар тез ва шиддат билан зарба берилиши оқибатида катта тўфонларга ўхшаш уйғонишни кутмаган эдик. Кимдир айтиши керак бўлган гапларни, кимдир кўтариши лозим бўлган долзарб масалаларнинг айримларини биз айтиб қўйибмиз, холос.

Бундай ўйлаб қарасак, катта-катта йиғинларда, Самарқанд ва Навоий вилоятлари халқ депутатлари Кенгашларининг навбатдан ташқари бўлиб ўтган сессияларида юртбошимиз куйиб-пишиб адолатсизликларнинг илдизини очиб ташласалар-у, биз — журналистлар мум тишлаб ўтирсак — бу ҳам адолатсизлик-ку! Ахир, Ўзбекистон учун фақат Президент жон куйдирсину қолганлар томошабин бўлиб ўтирсинлар, дейилган жой йўқ-ку! Шундай экан, юрт равнақи, тараққиёти ва тараққиёт учун бўлаётган тўсиқларни очиқ-ойдин айтиб, унга ечим излаш ҳаммамизнинг ишимиз. «Мавзу» кўрсатуви ижодий жамоаси ана шу ишларнинг баъзиларигагина қўл уряпти, холос. Ҳали ёритилиши шарт бўлган мавзулар талайгина. Кўрсатув тайёрлаб, танқидий мулоҳазалар билдиришдан мақсад — қайсидир амалдорнинг юмшоққина ўриндиғидан безовта қилиш ёхуд кимнидир ёмон отлиққа чиқариб юзига лой чаплаш эмас, аксинча, танқид билан яхшиликка, ишимизни олдинга силжишига ёрдам бериш — бизнинг доимий шиоримиз.

«Мавзу» кўрсатуви сабаб, биз журналистлар танқид қилиш маданиятини ўрганаётган бўлсак, кўплаб корхона ва ташкилотлар раҳбарлари эса танқидга жавоб бериш маданиятини ўрганяптилар. Демак, бир кўрсатув орқали танқид қилиш ва унга жавоб бериш маданиятини ўрганишнинг нимаси ёмон?

Рўзибой ҚЎЛДОШЕВ,
Ўзбекистон Телевидениеси «Маърифат» муҳарририяти бош муҳаррири

УЙ-МУЗЕЙДА ШАХСИЙ КЎРГАЗМА

Кейинги пайтларда пойтахтимиздаги Ўрол Тансиқбоев уй-музейида кўпгина ибратли тадбирлар ўтказилмоқда. Куни кеча ана шундай тадбирлардан бири бўлди. Ў. Тансиқбоевнинг шогирди В. Шевченко таваллудининг 50 йиллиги муносабати билан рассомнинг шахсий кўргазмаси очилди. Кўргазмани Ўзбекистон Бадиий академияси раиси Т. Қўзиев кириш сўзи билан очиб, рассом ижодига тўхталиб ўтди. Шунингдек, Рўзи Чориев, Жавлон Умарбеков каби рассомлар ҳамда мусаввирнинг сафдошлари ва санъат мухлислари ижодкорни қутлаб, самимий тилаклар билдирдилар.

Кўргазмада В. Шевченконинг «Мажнунтол», «Чимёнда баҳор», «Искандаркўл», «Қизил дарахтлар», Ўрик гуллаганда» каби асарлари намойиш этилмоқда. Шунингдек, рассомнинг «Инжил»га ишланган «Муқаддас Петронинг қутқарилиши», «Давид ва Голиаф», «Сулаймоннинг қарори», «Шер билан олишаётган Самсон», «Момо Ҳавонинг яратилиши» сингари асарлари ҳаққонийлиги, нафислиги билан санъат мухлислари эътиборини тортмоқда.

Р. ҲАСАНОВА

Мулоқот

УЙИНГИЗ НУРАФШОН БЎЛСИН

Бугунги кунда XX аср мўъжизалари бўлмиш техника воситаларидан исталган манзилда, исталган вақтда тўкис фойдаланишимиз учун мамлакат энергетика тармоқлари бир маромда ишлаши зарур. Демакки, уйимиз ва кўчаларимизнинг ҳамиша нурафшон бўлиши, оддий чангютардан тортиб ўзга қитъалардаги ойнаи жаҳон намойишларини олиб кўрсатувчи телевизоргача мунтазам ишлаши энергетика тизими ишининг қанчалик юқори савияда ташкил этилишига боғлиқ. Лекин мамлакат нурчилари бу борада яна бир жиҳатни алоҳида-алоҳида уқтирадилар, яъни электр таъминотининг мунтазамлиги ҳаммамизга, мамлакатнинг барча фуқароларига ҳам боғлиқ.

Ўзбекистон Республикаси Энергетика ва электрлаштириш вазирлигининг техник бошқарма бошлиғи Муҳаббат Аҳмедовна Усмонова бу ҳақда мухбиримизга қуйидагиларни сўзлаб берди.

— Энергетика — мамлакатимиз халқ хўжалигининг асосий соҳаларидан бири ҳисобланади. Энергетика ва электрлаштириш вазирлиги ўз таркибида электр станциялари ва электр тармоқларини ишлатиш корхоналари ихтисослашган лойиҳа институтлари, йирик қурилиш-монтаж трестлари ва бошқармалари, созлаш, таъмирлаш корхона ва ташкилотларининг тўла мажмуига эга бўлиб, республика энергетика тизимининг истиқболли тараққиётини таъминлайди.

Мустақиллик йилларида республикамизда 10,.5 минг км. электр тармоқлари қурилиб ишга туширилди, юқори кучланишли 120 та подстанция ишга туширилди. Бугун Ўзбекистон энергетика тизимида йилига 55 млрд. кВт. соат электр энергияси ишлаб чиқариш имкониятига эга бўлган, умумий қуввати 11,5 млн. кВт. ни ташкил қилувчи 37 та иссиқлик ва гидравлик электр станциялари ишлаб турибди.

Ўзбекистон энергетика тизимининг асосини Сирдарё (3 млн. кВт.), Янги-Ангрен (2,1 млн. кВт.) Тошкент (1,9 млн. кВт.), Навоий (1,25 млн. кВт.) каби йирик иссиқлик электр станциялари ташкил қилади. Уларда республикада ишлаб чиқариладиган электр энергиясининг 85-87 фоизи ишлаб чиқарилади.

Айни вақтда Қашқадарё вилоятида Марказий Осиёда энг йирик, лойиҳа қуввати 3,2 млн. кВт. бўлган Толимаржон иссиқлик электр станциясининг 800 минг кВт. қувватли биринчи энергетика блоки қурилиши ниҳоясига етмоқда. Гидроэнергетикамизнинг келажак равнақи Пском тоғ дарёсининг гидроэнергетик имкониятларига, жумладан, умумий қуввати 1200 мВт. бўлган ГЭСлар тизмасига, биринчи навбатда қуввати 404 мВт. ли Пском ГЭСи қурилишига ҳамда республикадаги кичик сув оқимлари имкониятларидан кенг фойдаланишга асосланган.

Президентимиз Ислом Каримов «Республика энергетика мустақиллигига эришган тақдирдагина тўла мустақил бўлади», деб бежиз айтмаганлар. Мустақиллик йиллари мавжуд қийинчиликларга қарамай республика раҳбариятининг соҳага алоҳида эътибори ва ёрдами натижасида сезиларли ишлар бажарилди. Келажаги буюк давлатнинг энергетикаси ҳам қудратли бўлиши керак. Шунинг учун келажак режаларимизда янги замонавий электр станциялари, қозонхоналар, подстанциялар ва электр тармоқлари қуриш кўзда тутилган.

Сир эмас, энергетика тизимидаги электр станцияларнинг аксарияти 25-30 йилдан бери ишлаб келмоқда. Катта харажатлар эвазига тўла ёки қисман таъмирлаш натижасида уларнинг иш қобилияти таъминланмоқда. Яқин йиллар ичида кўпчилик электр станцияларининг эскирган жиҳозлари ва ускуналарини алмаштирилиш, уларни янги технологиялар асосида такомиллаштириш мўлжалланган. Бундай режаларни амалга ошириш учунг катта маблағ зарур, албатта. Шунинг учун Энергетика ва электрлаштириш вазирлиги олдида турган асосий вазифалардан бири чет эл сармояларини энергетика соҳасига жалб қилишдир. Бу борада илк қадам сифатида Европа Тараққиёт ва Тикланиш Банки билан Ўзбекистон энергетика ва электрлаштириш вазирлиги ўртасида Сирдарё иссиқлик электр станциясининг 2 та блокини янги технологиялар асосида реконструкция қилиш юзасидан шартнома тузилиб, 27,8 млн. доллар миқдорида мақсадли кредит ажратишга келишилди. Харажатларнинг қолган қисми вазирлик томонидан қопланади. Айни вақтда хорижий сармоялар бўйича яна бир қатор йирик лойиҳалар ҳам кўриб чиқилмоқда.

Шуни ҳам айтиш жоизки, бугунги кунда электр энергияси учун тўловларни ўз вақтида ундириш масаласи вазирлик учун катта муаммо бўлиб турибди. Қўшни давлатларда энергия танқислиги яққол сезилиб турган бир пайтда Ўзбекистон энергетика тизими республика бўйича 4 миллиондан ортиқ истеъмолчини электр энергияси билан узлуксиз таъминлаб келмоқда. Бироқ баъзи тармоқларнинг корхона ва ташкилотлари, айрим оилалар электр энергияси учун ҳақни бир неча ойлаб, ҳатто йиллаб тўламаяптилар. 1999 йилнинг 1 январ ҳолатига кўра уларнинг умумий қарзлари 33,5 млрд. сўмдан ошиб кетди. Йирик қарздорлар сирасига «Ўзкимёсаноат» ассоциацияси корхоналари (6,4 млрд. сўм), Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги корхоналари (6,0 млрд. сўм), Қишлоқ ва сув хўжалик вазирлиги (5,1 млрд.. сўм), Тошкент авиация ишлаб чиқариш бирлашмаси (0,8 млрд. сўм), «Ўзенгилсаноат» уюшмаси корхоналари (0,5 млрд. сўм) каби кўплаб корхона, ташкилот, хўжаликларни келтириш мумкин. Уларнинг шунча қарзлари бўла туриб бамайлихотир юришлари ажабланарли ҳолдир.

1998 йил 1 ноябр ҳолатига кўра аҳолининг электр энергияси учун қарзи 538,5 млн. сўмни ташкил қилди. Шу жумладан, Қорақалпоғистон Республикаси бўйича 43,54 млн. сўм, Андижон вилояти бўйича 17,1 млн. сўм, Бухоро вилояти бўйича 6,7 млн. сўм, Жиззах вилояти бўйича — 83,64 млн. сўм, Навоий вилояти бўйича 7,8 млн. сўм, Наманган вилояти бўйича 16,6 млн. сўм, Самарқанд вилояти бўйича 52,1 млн. сўм, Сурхондарё вилояти бўйича 201,5 млн. сўм, Сирдарё вилояти бўйича20,5 млн. сўм, Тошкент вилояти бўйича 20,9 млн. сўм, Фарғона вилояти бўйича 23,9 млн. сўм, Хоразм вилояти бўйича 13.96 млн. сўм, Тошкент шаҳри бўйича — 10,2 млн. сўм. 538,5 млн. сўм аҳоли қарзининг 53,2 млн. сўми 1997 йилдан 1998 йилга ўтганлигини ҳисобга олсак, айрим истеъмолчилар йиллаб электр энергияси ҳақини тўлашмаётгани аён бўлади.

Ачинарлиси шундаки, айрим оилалар даромадлари етарли, турмушлари бошқалардан қолишмайдиган бўлса-да, турли баҳоналар билан ҳақ тўлашни пайсалга солиб келмоқдалар. Бундай истеъмолчиларни қонуний равишда электр манбаидан узиб қўйиш ва суд орқали қарзларини ундириб олишдан бошқа чора йўқ. Чунки қарзларнинг ошиб бориши мамлакат энергетика тизимининг молиявий аҳволига, оқибатда унинг бир маромда ишлашига салбий таъсир қилади.

Юқорида айтиб ўтилганидек, республикада ишлаб чиқариладиган электр энергиясининг 85-87 фоизи иссиқлик электр станцияларида ишлаб чиқарилади. Ҳисоб-китоблар шуни кўрсатадики, электр энергияси ишлаб чиқариш учун қилинадиган умумий харажатларнинг 70 фоизини фақат ёқилғи сотиб олиш учун қилинадиган харажатлар ташкил қилади.

Аҳолининг айрим тоифаларини ижтимоий қўллаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонлари ва ҳукумат қарорлари билан 22 тоифадаги истеъмолчиларга ҳар ойда 110 кВт. соатгача электр энергияси тўловлари учун 30 фоиздан 100 фоизгача бепул имтиёзлар берилган. Электр энергиясининг маълум миқдори учун олдиндан ҳақ тўлаган истеъмолчиларга ҳам муайян имтиёзлар кўзда тутилган

Аминмизки, ҳар бир истеъмолчи электр энергияси учун тўловларни ўз вақтида тўлаб борса, Ўзбекистон энергетика тизимининг молиявий аҳволи яхшиланиб, электр станциялари ва тармоқларини ўз вақтида сифатли таъмирлаш, энергетика тизимини қишки мавсумда бетўхтов ва узлуксиз ишлаши учун зарур бўлган барча шарт-шароитлар яратилган бўлар эди.

АЁЛ — ГЎЗАЛЛИК ТИМСОЛИ

Шарқда — мусулмон оламида шарм-ҳаё, иймон-эътиқод бутлиги, аёл ақл-заковатининг ёрқин ифодаси сифатида эъзозланган. Ҳинд халқининг эрамиздан аввалги бир мингинчи йилликда вужудга келган ва юз минг байтни ҳамда қатор фалсафий-ахлоқий, ижтимоий, ҳуқуқий масалаларни ўз ичига олган буюк қомус — «Маҳабхорат» (Буюк Бхаратлар жангномаси) асарида шундай сўзлар бор: «Она қалби кенгки, унга бутун олам жо бўлади. Унинг меҳридан қанча ичганинг билан доимо дарёдай тошиб тураверади. Дунёда онадай муҳтарам зот йўқ, бўлиши ҳам мумкин эмас».

Она — аввало аёлдир. Аёл — гўзаллик рамзи, поклик, иффат тимсоли. Бу фазилатлар шарқ аёлининг табиатига, қон-қонига сингиб кетган. Шпарэтрос, Тўмарис каби маликалар ҳатто душманларга қарши жанг чоғида ҳам жасорат, мардлик кўрсатишда ўзига хос назокат, ҳаё билан иш тутган. Улар ҳақидаги ривоятлар ҳозиргача эл оғзидан тушмайди. Шунингдек, Зебунисо, Нодирабегим, Увайсийлар ҳар қандай вазиятда ҳам мулойимлик, иффат, ибо ва шарм-ҳаёни кўз қорачиғидек асраганлар.

Аёл табиатидаги бу нозик, муқаддас туйғулар шарқ тупроғида не чоғли қадрланганини Амир Темур ва темурийлар даври маликаларининг ҳаёти ва фаолиятида яққол кўриш мумкин. Масалан, Амир Темурнинг завжаси Бибихоним ўзининг оқила ва тадбиркорлиги туфайли Соҳибқирон салтанатида «сарой мулк хоним» (катта хоним) мартабасига эришган. У ҳусн-латофат, ақл-фаросатда, иффат ва ибода, садоқатда соҳибқиронга муносиб ёр бўлган.

Ўз навбатида Соҳибқирон ҳам Бибихонимнинг ақл заковатини қадрлаган. У ўз фарзанди ва набиралари тарбиясини фақат Бибихонимгагина ишониб топширган. Бибихоним вафотидан кейин эса, бу вазифа Амир Темурнинг келини, Шоҳрух мирзонинг рафиқаси Гавҳаршодбегим зиммасига ўтади. Бошқа темурий маликалар — Хонзодабегим, Гулбаданбегим, Жаҳонorobегим, Шоҳжаҳоннинг катта қизи ва Зебунисобегимлар пок, вафодор, шарм-ҳаё соҳибаси бўлганлар. Уларда зоҳирий (ташқи) гўзаллик ботиний (ички) гўзаллик билан мутаносиб ҳолда уйғунлашиб кетган.

Бир ошиқ шоир Зебунисога «Э, гулбадан қиз, сени пардозсиз — очиқ кўриш, ҳусн ва латофатларингга етишиш орзусидаман», деб байт битган экан. Зебунисо унга жавобан: «Кимики мени кўрмоққа майли бўлса, мени сўзда — шеърда кўрсин», деб ёзибди. Бу гўзаллар маликаси ҳаёнинг куч-қудратини тараннум этиб:

Гарчи ман Лайли асосам дил чу
мажнундар ҳавост
Сар ба саҳро мезанам, лекин ҳаё
занжири пост.

Таржимаси:

Лайли зотидан эсамда, дилда
Мажнундек ҳаво,
Тоғу тош кезгум келур, лекин йўлим тўсгай ҳаё

— деб ёзган. Хуллас, гўзаллик, санъат, илм, шеър ва ҳаё забардаст шоира Зебунисонинг ҳам идеали бўлган.

Шарқ аёлининг улуғворлиги яна шундаки, у ҳаётнинг энг оғир дамларида ҳам иффат ва ҳаёсини йўқотмаган, балки номус-ори учун мардонавор курашган.

Ривоят қилинишича, ўлим жазосига ҳукм қилинганлар орасида бир аёл ҳам бор экан. Уларни ўлимга олиб кетишаётганда ҳалиги аёл йўлда ип ва нина беришларини сўрабди.

— Нима қиласан ипу нинани? — сўрабди жаллод.

— Тиззамнинг ёнидан чоки сўкилибди, шуни чандиб олай, — дебди аёл.

— Ахир сен ҳозир ўласан-ку — дебди посбонлар.

— Мен аёлман, шарм-ҳаёни сақлай, ўлим сари кетаётган бўлсам ҳам, номусим ҳаққи халойиқ олдига аёлдай чиқишим керак! — деб жавоб берибди аёл.

* * *

Аёл кишини аёл бўлиб яралгани учун ҳам эъзозлаш, қадрлаш керак. Хотин олтин узук бўлса, эр унга қўйилган ёқут кўздир. Донолар: оқила хотинни соф олтин, деб таърифлаганлар. Жумладан, Саъдий Шерозий:

Хотин бўлса қобилу ақли расо,
Эрни шоҳ этар, гарчи бўлса гадо,

дея аёлларимизни кўкларга кўтарганлар.

Табиийки, бундай аёл аввало оналик тахтига ва рафиқалик бахтига муяссар бўлади. Унда камтарлик, андиша, шарм-ҳаё, тартиб-интизом, сабр-қаноат каби шарқ хотин-қизларига хос юксак ахлоқий фазилатлар жамул-жамдир. Бундай хотин ўзининг ширин сўзлиги, орасталиги, иболи ҳатти-ҳаракати билан оилани безайди.

Ҳазрати Навоий демишлар:

Олийжаноб хотинга жуфт бўлса киши,
Унинг зийнати оройиши
Ҳусни бўлса кўнгулга марғуб,
Яхши ақли бўлса жонга матлуб.

Шарм-ҳаёли аёл ҳамиша эрини оиласининг Султони деб билади ва уни эъзозлайди. Ҳар қандай мураккаб, оғир ва қалтис вазиятларда ҳам эрига бўлган вафо-садоқатини сақлайди. Агар у хиёнат йўлига ўтса, бас, ор-номус, ҳаё топталади. Ширин ва ҳалол турмушга оғу аралашади. Тотув оила шаънига доғ тушади, ҳатто бузилади, бегуноҳ болалар эса тирик етим бўлиб қоладилар.

Ҳазрати Навоий ўз вақтида бундай гуноҳи азимнинг асил моҳиятини фош қилиб: «Вафосизда ҳаё йўқ, ҳаёсизда вафо йўқ. Ҳар кишида бу иккиси йўқ иймон йўқ ва ҳар кимда иймон йўқ — андин одамийлик келмоққа имкон йўқ» деганлар.

Оила мустаҳкамлиги билан бирга, жамият барқарорлигини таъминлаш, фарзандлар тарбиясини, шунингдек, миллат тарбиясини шакллантириш аёллар зиммасидаги масъулиятли вазифадир. Шу боис ҳам аёлни муқаддас хилқат деймиз.

Зайниддин ИСАМУҲАМЕДОВ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи

ҲАРБИЙ ҚУДРАТИМИЗ СОЛНОМАСИ

Боши биринчи бетда

дейди музейнинг етакчи ходимаси, экскурсовод Д. Раҳимова.

Республика Мудофаа вазирлиги билан узвий ҳамкорликда иш олиб борган Ботирхон Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлар Марказий музейи фаолиятига янгича руҳ, янгича йўналиш бахш этиш йўлида тинмай изланмоқда. У мустақиллик йилларида республикада юз берган улкан ижобий ютуқлар негизи ҳақли равишда туркий давлатчилик тарихига, темурийлар салтанатига бориб тақалишини чуқур англаган ҳолда ўзи бош бўлган ижодкорлар гуруҳини тўғри йўналтира билди.

Алвон бахмал қопланган ойнаванд жавонларда саф тортган Хотира китобининг вилоятлар бўйича нашрлари беихтиёр киши диққатини ўзига тортади. Хотира китобининг нашри Ўзбекистон Республикаси Президенти И. Каримовнинг «1941—1945 йиллардаги урушда фашизм устидан қозонилган Ғалабанинг 50 йиллик тантаналарини тайёрлаш ва ўтказиш ҳақида»ги Фармонининг ижроси сифатида амалга оширилди. Хотира китобининг 32 жилдида башариятнинг энг ёвуз душмани бўлмиш немис фашизмига қарши 1941—1945 йиллардаги урушда баҳодирларча ҳалок бўлган ва жанговар ҳатти-ҳаракатларда бедарак йўқолган 400 мингга яқин ўзбекистонлик жангчиларнинг ёрқин хотираси мангулаштирилгандир.

«Мустақил Ўзбекистон ҳимоясида» деб номланган бўлим мустақиллик йилларида ёш мамлакатимизнинг давлатчилик тизимида ва миллий гвардия ҳаётида рўй берган ижобий ўзгаришларга бағишланган. Бу ерда биз «Ҳарбий матбуот», «Маданий-маиший ишлар», «Қуролли Кучлар спорти», «Халқаро ҳарбий ҳамкорлик» ва бошқа кўргазмаларни, замонавий қурол-яроғ намуналарини, ёш миллий гвардия жангчисининг ҳарбий қасамёдини ва бошқа кўплаб қизиқарли экспонатларни кўздан кечирганда халқимиз эришган мустақиллик улуғ тарихий неъмат эканлигига ва халқимиз ҳаётининг хавфсизлиги ишончли қўлларда эканлигига яна бир бор ишонч ҳосил қилдик.

Нафиса САФАРОВА

ҚАЛБДАН ҚАЛБГА ЙЎЛ

Ўз-СИЛМ Ўзбек-турк лицейлари Бош мудирлиги нашрлари

Доимий ҳамроҳ

Жонажон Ватанимиз кун сайин ўсиб-ўзгариб, жаҳон ҳамжамиятида ўзининг муносиб ўрнини топиб бормоқда. Бу борада хорижий давлатлар билан ўрнатилган яқин ҳамжиҳатлик алоқалари ҳам ўзининг яхши самараларини бермоқда. Хусусан, Ўзбекистоннинг қардош Туркия билан абадий дўстлиги ва бу дўстликни янада мустаҳкамлаш йўлида амалга оширилаётган ишлар ҳар жиҳатдан таҳсинга сазовордир.

Олти йилдан ошиқ вақт мобайнида республикамизда фаолият кўрсатиб келаётган ЎЗ-СИЛМ Ўзбек-турк лицейлари ўзларига билдирилган ишончни шараф билан оқлаётгани ана шу маданий-маърифий алоқаларимиз ютуқларининг ёркин далилидир.

Ўзбек-турк лицейлари Бош мудирлиги кейинги йиллар ичида китобхонларга бир неча маърифий, адабий-бадиий нашрларни туҳфа этди. Жумладан, 1997 йили чоп этилган.

«ЎЗБЕК ҲИКОЯЛАРИ АНТОЛОГИЯСИ»

тўпламига Абдулла Қодирийдан бугунги ёш ёзувчиларгача бўлган ўзбек носирларининг ижодларидан намуналар жамланган. Бу антология ўзбек халқ ҳаётининг қарийб бир асрлик бадиий лавҳаларини ўзида мужассамлаштирган китобдир. Шу ўринда таъкидлаш жоизки, газетамиз ушбу тўплам ҳақида махсус тақриз эълон қилган эди. Китобдаги асарларнинг турк тилига ўгирилиб, Туркияда нашр этишга мўлжаллангани адабиётимизнинг равнақи ва тарғиб-ташвиқига хизмат этади.

Маълумки, яқинда Туркия республикаси ўзининг 75 йиллигини кенг нишонлади. Ана шу қутлуғ сана муносабати билан Ўзбек-турк лицейлари Бош мудирлиги ўзбек тилида

«ТУРК ХАЛҚИНИНГ БУЮК ФАРЗАНДИ ОТАТУРК»

номли китобни нашр эттирди. Китобга ёзган сўзбошида Президентимиз Ислом Каримов шундай дейди: «Ишонаманки, буюк давлат арбоби Мустафо Камол Отатуркнинг ўзбек тилида биринчи марта чоп этилаётган ушбу китоби қардош ўзбек ва турк халқлари орасидаги абадий дўстликни янада мустаҳкамлайди, инсонларимизнинг бир-бирларини тушунишларига янада яхши ёрдам беради». Китобдан Мустафо Камол Отатуркнинг ҳаёти, тамойиллари ва ислоҳотларига доир материаллар, Отатуркнинг нутқлари, қарашлари ҳамда турк халқининг буюк фарзанди ҳақида дунёга танилган машҳур арбобларнинг дил сўзлари жой олган.

«ЎЗБЕК ВА ТУРК МАҚОЛЛАРИ, ИБОРАЛАРИ»

китоби ўзбек-турк лицейлари мудирлигининг яна бир қимматли нашридир. Мудирлик ўзбек-турк лицейларида турк ва ўзбек тилларини ўргатишга маълум даражада ҳисса қўшиш мақсадида ҳар икки тилдаги мақоллар ҳамда ибораларнинг энг кўп ишлатиладиганларини танлаб, ушбу луғатни чиқарди. Мазкур луғат беш бўлимдан иборат: «Ўзбек мақоллари», «Турк мақоллари», «Муқоясавий ўзбек-турк мақоллари», «Ўзбек иборалари» ва «Турк иборалари».

Луғат ҳар икки тил алифбосига кўра тузилган. Ҳар бир мақол ёки ибoрадан сўнг уларнинг шу тилдаги изоҳи берилганки, бу уларнинг маъносини пухта эгаллашга кўмаклашади.

Умуман, кейинги йилларда ўзбекча-туркча, туркча-ўзбекча луғатлар яратишда анчагина хайрли ишлар қилинди. Бир гуруҳ турк ва ўзбек мутахассислари томонидан тайёрланиб, 1997 йили нашр этилган

«ЎЗБЕКЧА-ТУРКЧА ВА ТУРКЧА-ЎЗБЕКЧА ИЗОҲЛИ ЛУҒАТ»

амалий жиҳатдан ҳам икки тилли, ҳам изоҳли луғат ўрнини боса олиши билан жуда қулайдир. Ўқувчиларга сўзларнинг имлоси ва маъно хусусиятларини бир саҳифанинг ўзидан ўқиб билиб олиш имконияти яратилган.

Луғатга ўн бир мингдан ортиқ туркча сўзлар, саккиз мингга яқин ўзбекча сўзлар киритилган.

Мазкур луғат ўзбек-турк лицейлари ўқувчиларига мўлжалланиб тайёрланган бўлса-да, ундан турк ва ўзбек тилини ўрганувчилар, таржимонлар, шунингдек, барча қизиқувчилар фойдаланишлари тайин.

Ўзбек ва турк халқларининг алоқалари қайси жабҳада бўлмасин, миллий тилларни пухта билишни тақозо этади. Шу маънода ҳам ўзбек-турк лицейлари Бош мудирлигининг бу борадаги изланишлари ҳар жиҳатдан қўллаб-қувватлашга лойиқдир.

Юқорида таъкидланган нашрлардан ташқари Мудирлик

«ИСТИҚЛОЛ ҒУНЧАЛАРИ»

номли ўзбек ва турк тилларида журнал ҳам чиқариб келмоқда. «Истиқлол ғунчалари»нинг 5-сонини варақлаганда Ўзбек-турк лицейларининг ҳар бири фаолияти, ёшларимизга берилаётган таълим-тарбия ва унинг юксак натижалари, қардош халқлар маърифий-маданий алоқаларига доир қимматли хабарлар билан танишиш мумкин.

Журналнинг ушбу сонида Ўзбек-турк лицейлари Бош мудири Маҳмуд Балнинг «Янги аср бўсағасида», Абдурозиқ Рафиевнинг «Мустақиллик асослари», Жўра Худойбердиевнинг «Ўзликни англатган шахс» мақолалари ва бошқа чиқишларда Ўзбек-турк лицейлари ҳаёти, ҳар иккала халқ учун муқаддас бўлган қадриятлар ҳақида фикр юритилади.

Биз ўзбек ва турк халқлари адабий дўстлигини янада мустаҳкамлашга фаол улуш қўшаётган Ўзбек-турк лицейлари Бош мудирлигига, лицейларда меҳнат қилаётган барча ходимларга муваффақият тилаб, қалбдан-қалбга йўл очишдек улуғ саъй-ҳаракатларида куч-қувват тилаймиз.

Таҳририят

Муаммо

КАМПИРЛАР ЭШИК ҚОҚАДИ

Ҳар фаслнинг ўз гашти ва шунга яраша қийинчиликлари бор. Фасл гўзалликларини сезиш, англаш учун одамда ўшанга яраша кайфият, дид ва савия бўлиши лозим. Тўғри-да, агар кайфиятингиз ёмон бўлса, сиз нафақат табиат гўзалликларини сезасиз, ҳатто ўз уйингиз ҳам товуқ катагига ўхшаб кўриниши мумкин. Кайфият эса ижтимоий ҳаётдан; олаётган маошингиз, тижоратингиз юриб-туришидан, раҳбарингиз билан муомалангиз ва ҳоказолардан келиб чиқади... Лекин ҳозир гап бу ҳақда эмас...

Айни қиш фасли ҳукм сурмоқда. Ишдан совуқ кўчалар бўйлаб қайтар экансиз, тезроқ иссиққина хонадонингизга етиб боришни хоҳлайсиз. Лекин хонадонингиз ҳарорати кўчадаги совуқдан ҳеч фарқ қилмасачи?.. Келинг, яхшиси, ҳаммасини батафсилроқ тушунтириб берай. Уйда иссиқ чой ичиб ўтирган эдим. Бирдан кимдир эшигимни қоқиб қолди. Бориб очсам, ёшлари бир жойга бориб қолган аёл турибди.

— **Кечирасиз, сиз журналистмисиз?** — деб сўради у.

— Шунақа деса ҳам бўлади, — дедим мен ҳеч нимани тушунмай.

Шу тобда «наҳот шанба куни дам олиш ҳам насиб этмаса», деб бироз ачиндим ҳам.

— **Илтимос, беш-ўн дақиқага вақтингизни ажратиб, кўчага чиқсангиз. Сизни шу уйда яшовчи фуқаролар кутишмоқда,** — деб секин пастга туша бошлади (Мен бешинчи қаватда яшайман).

Пастга тушишдан олдин дарров сув оқиши мумкин бўлган хоналарни айланиб чиқдим. Ҳар эҳтимолга қарши. Ҳаммаси жойида. Кўнгилни хотиржам қилиб пастга тушдим. Бу ерда мени уч-тўрт қариялар кутар эди. Улар қўлимдан ушлаб ўзларининг хонадонларини бир-бир кўрсата бошладилар.

— **Агар ёмғир ёғса,** — **тушунтирарди бир аёл, ўттиз йилдан бери ўқитувчи бўлиб ишловчи, меҳнат фахрийси.** — **сув тарнов орқали тўппа-тўғри уй ичига оқиб киради. Бир зумда «лоджие» уммонга айланади-қолади. Ромларини қаранг, чириб кетган. Ёпилса очилмайди, очилса ёпилмайди. Иситувчи қувурлар ишлай бошласа борми, унда бутун уйимни сув босади. Ўттиз йилдан бери қайта таъмирланмаганидан кейин...**

Ўттиз йилдан бери?.. Агар ўз кўзим билан кўриб турмаганимда, гапнинг очиғи, ишонмас эдим. Ақл бовар қилмас ҳол. Зинайўлакка чиқдик:

— **Мана томга чиқадиган нарвон. Ҳув анави «туйнук»дан томган сув мана бу майдончага тушиб, тўппа-тўғри қўшниникига оқиб киради. Ўн бир яшар ўғли бор, бечора уч-тўрт челак қўйиб, пойлаб туради. Сув тўлиши билан уйига олиб кириб ҳожатхонага тўкади. Бу тенги болалар ёшлик ғаштини суриб юрган бир пайтда бунинг аҳволи мана бундай...**

Тасаввур қилинг, юқоридаги ўқитувчи аёл мактабда дарс ўтаётган пайтида (бошланғич синфларга) кўчада ёмғир ёғиб юборди. Ўқитувчининг хаёли бўлинади. Чунки уйида аҳволи чатоқ. Демак, ўқувчиларга ҳам етарли даражада илм бера олмайди. Кўнгли хотиржам эмас-да. Натижада, чаласавод болалар кўпаяди. Ёки унинг бошқа бир қўшнисини олайлик. У ҳам қайсидир бир идорада ишлайди. Иш пайтида юқоридаги ҳолат юзага келса... Мана сизга меҳнат интизоми бузилишининг сабаби. Ҳолбуки, юртбошимиз таъкидлаганларидек: «Инсон яшаши ва фаолияти учун муносиб шарт-шароитларни яратиш барча иқтисодий, демократик ва сиёсий ислоҳотларнинг асл моҳиятидир».

Бу ҳақиқатни тушуниб етмаётган ишбошиларимиз эса ҳануз оз эмас.

1993 йилдан бери Шайхонтоҳур туман ҳудудий коммунал фойдаланиш бирлашмаси директори С.Анорбоев билан мана шу уйларда турувчи фуқаролар ўртасида шартнома тузилган. Унда айтилишича, «пайдо бўлган авария ҳолатларини тезлик билан, лекин талабнома олингандан сўнг (яъни буюртмачининг талаби билан) тўрт соатдан кечикмай, бошқа носозликларни эса 24 соат ичида бартараф этиш; норматив муддатлар етиб келиши билан уйжойнинг умумий равишда фойдаланиладиган жойларини, муҳандислик асбоб-ускуналарини, ертўлаларни, томларни ва бошқаларни жорий ҳамда асосли тузатиш» кабилар «ижрочи» бажариши шарт бўлган иш ҳисобланади. «Ўз мажбуриятларини муддатида бажармаган ёки зарур даражада бажармаган ҳолларда «ижрочи» «буюртмачи»га муддати ўтказиб юборилган ҳар бир кун учун ишлар қийматининг 0,5 фоизи миқдорида жарима тўлайди». Бу шартноманинг сўнгги қисми. Демак, ҳозир 1999 йил бўлса, тасаввур қилинг, ўша жарима неча сўмни ташкил этиши лозим.

У.Юсупов кўчасидаги 6-уйда яшовчиларнинг аҳволлари эса бундан-да баттар. Бу уй фуқаролари ҳар куни юрак ҳовучлаб тунни тонгга улашади. Сабаби, мана бир неча йилдирки, уй бир томонга оғиб чўка бошлаган. Уй томини ушлаб турувчи деворлар 1,5-2 см.га чўккан. Зиналар бир-биридан ажраб ётибди.

— **Биласиз, Ўзбекистон «сейсмик зона» ҳисобланади. Ҳар сафар ер қимирлаганда жонимиз халқумимизга келиб, титраб ўтирамиз,** — дейди шу уйда яшовчи аёл.

— **1963 йили мана шу тўрт уйни (2,4,6,8) сув билан таъминловчи марказий қувур ўтган. Ҳалигача у янгиланмаган. Худди ўша қувур бизнинг уйимиз остида ёрилиб кетган. Натижада, пойдеворнинг ости ювилиб, юмшаб қолган. Мана энди уй чўкиб боряпти,** — дейди 6-уй «сардор»и. — **Бир неча бор ёзган аризаларимиздан сўнг яқинда ертўлага бир неча тонна бетон ёткизилди. Шу билан «мана энди тинч яшайверинглар, ҳаммаси жойида», деб бизни тинчлантиришди. Лекин аҳвол ўзгармади.**

Хонадонларни айланиб, ҳайратдан ёқамни ушладим... Бу уйларда яшовчиларнинг асосий қисмини нафақага чиққанлар ташкил этади. Ёлғиз нафақага кун кечиришади. Тўғри, ўз кучи билан уйини таъмирлаб олганлар ҳам бор.

— **Оладиган нафақам 2600 сўм, уй ҳақи ойига 890 сўм. Бундан ташқари, чироқ, телефон ва «ер учун солиқ» тўлашим керак. Демак, озиқ-овқат учун борйўғи 300-400 сўм қолади. Қувурни янгилаш (гарчи ЖЭКдан уста чақирганда ҳам) 15 минг сўм, эшикром ўрнатиш ўн минг атрофида, уйни таъмирлашни-ку, гапирмаса ҳам бўлади,** — дейди яна бир аёл.

— «Шартнома»га биноан ахир...

— **Э, бу «шартнома» шунчаки қоғоз. Бориб суриштиргани қўрқамиз. Қўпол муомала қилишади. Ахир бу аёл-ку, дейишмайди. Ёшимизни-ку, қўяверинг...**

Қўлимдаги талайгина арзномалар йиғилган «папка»ни кўздан кечираман: Шайхонтаҳур туман ҳокимига, туман ҳудудий коммунал-фойдаланиш бирлашмаси раиси, ҳоким ўринбосари С.Анорбоевга, шаҳар ҳокими ўринбосарлари В. Дорохов, Тошкент шаҳар ҳокимлигининг коммунал-фойдаланиш бирлашмаси бошлиғи Р. А. Қурбонов ва ҳоказоларга. Жавоб хатида Р. Қурбонов «чора кўрилди, авария тузатилди. Шу боис ариза рўйхатдан ўчирилди», деган хат жўнатган, лекин аҳвол ўзгармаган.

Хуллас, бу уйлардаги ҳолатни тасвирлашга сўз ожиз. Одамни лол қолдирувчи томони бу уйлар Шайхонтаҳур туман ҳокимлигининг шундоққина «пешонаси»да жойлашган. Яшовчиларнинг айтишича ҳолат уларга жуда яхши маълум. Аҳволни назоратга олиш, уни яхшилаш, лоқайд бошлиқларга нисбатан чоралар кўриш шу туман мутасаддиларининг иши эмасми? Наҳотки, бир кориҳол юз бергунча кутиб ўтириш шарт бўлса?!

Фуқароларнинг ҳақли талабига Шайхонтаҳур тумани ҳокимлигидаги ўртоқлар нима деб жавоб беришаркин? Ўйлаймизки, ҳокимлик тегишли чоралар кўради ва бу ҳақда газетхонларимизни хабардор этади.

ХУСНИДДИН

БАҲСЛАШИБ БЎЛМАЙДИГАН ҲАҚИҚАТ

Усмон Носир ва отаси Носир ҳожи ҳақида

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафтаномасининг шу йил 27 феврал сонида «Усмон Носирнинг сўнгги ҳаёти» сарлавҳали мақолам босилгач, шоирнинг мухлислари, адиблар, адабиёт ўқитувчилари, журналистлар, шунингдек, адабиёт мухлислари турли саволлар билан мурожаат қилишди. Чунончи: «Ака, ёзганларингиз ҳақиқатми?» — «Албатта! Бари ҳақиқат!»; «Мақолангизда ёзишингизча, шу воқеани кўпдан буён билар экансиз. Олдинроқ ёзсангиз бўлмасмиди?» — «Бу саволга мақолада жавоб бор. Лекин такрорлашим мумкин; юз-хотирчилик, андиша» «Энди дарсликдаги маълумотлар нима бўлади?» — «Дарсликни ёзган мутахассислардан сўранг. Улар ҳақиқий далилларни инобатга олиб, дарсликдаги ноаниқликларни тузатишлари зарур».

Яна бир қаламкаш дўстимиз: «Усмон Носир Магаданда бўлгану лекин у ердан кетган», деди. Бу билан у нима демоқчилигини тушунмадим. Қайси манбага суяниб шу гапни айтди экан? Тўғриси, мен ундан «қаёққа кетган?», деб сўрамадим. Балки: «Усмон Носир у ердан кетиб, Кемеровога борган», демоқчи бўлгандир. Назаримда, шунга шама қилди. У ҳолда мен қуйидаги далилларни келтиришга мажбурман.

Москвада чиқадиган «Наука и жизнь» журналининг 1990 йилги 1—2-сонларида К. Николаевнинг «Чудная планета Колима» сарлавҳали мақоласи босилган. Унда айтилишича, қатағон йиллари Колимада қирқ мингта маҳбус бўлган. Шунча маҳбус 750 минг квадрат километр ер сатҳини (бу жуда катта майдон) абадий музлик, тунгиб қолган ботқоқ ва қатқалоқлардан тозалашган. Темир интизомга амал қилинган. Ҳеч қандай раҳм-шафқат бўлмаган. Инсон боласини чумолича қадрлашмаган.

Қирқ мингта маҳбус битта лагерга сиғмайди, бу табиий. 750 минг квадрат километр майдонда юзлаб маҳбуслар лагери бўлган. Усмон Носирни бир лагердан иккинчи лагерга кўчиришлари оддий ҳолдир. Лекин Кемеровога эмас! Бу жуда олис масофа! Йўл харажатини айтмайсизми! Инсоний ҳақ-ҳуқуқи шафқатсизларча топталган, асарлари рўёбга чиқмай, дил-дилидан эзилган шоир асаб касалига дучор бўлган, уни Ягодная қишлоғидаги марказий лагердан бошқа ёққа чиқаришмаган. Ягодная қишлоғи Магадандан 512 чақирим нарида. Тожихон опанинг ҳамда ўша ерда хизмат қилган божам — ички ишлар қўшини лейтенанти Патхиддин Фазлиддиновларнинг тасдиқлашича, Усмон Носир ўша ерда ҳалок бўлган — бандаликни бажо келтирган ва ўша ерда дафн этилган. Бу баҳслашиб бўлмайдиган ҳақиқат!

Ҳурматли ёзувчимиз Йўлдош Сулаймон менга «Жалада қолган гул» номли китобини тақдим этди. Китоб бошидан охиригача Колимада 25 йил маҳбусликда кун кечирган Тожихон опа Шодиева ҳақида. Тожихон опа 30-йилларда Олтиариқ райком партиясининг биринчи котиби лавозимида ишлаган ва ишлаб юрган пайтда ҳибсга олиниб, Колимага бадарға қилинган. У ерларда баҳор ва куз бўлмайди. Қиш бирдан ёзга, ёз бирдан қишга айланади. Ёз атиги икки ойгина давом этади. Ўн ой сурункали қаҳратон қиш ҳукм суради, 30-50 даража, баъзан 60 даражагача совуқ бўлади.

Китобда Тожихон опа билан Усмон Носирнинг ўша ердаги учрашувлари, мулоқотларига кенг ўрин берилган. Китобни изтироб ва ҳаяжонсиз ўқиб бўлмайди. Усмон Носирнинг табаррук ҳоки Колима ўлкасининг Ягодная қишлоғида ётибди, деган ҳақиқатни тиклаш зарур, албатта!

Энди шоирнинг отаси Носир ҳожи ҳақида. Мен Носир ҳожи билан яқин муносабатда эдим. «Ишчилар шаҳарчаси»даги кулбасида бир неча марта бўлиб, у зот билан суҳбатлар қурганман. Носир ҳожи маданиятли, гаплари мухтасар, доно мўйсафид эди, айниқса, тарихни чуқур биларди. Мен Ўзбекистон Бадиий адабиёт (ҳозирги Ғафур Ғулом номидаги) нашриётида бўлим мудири эдим. Ҳожи ота Усмон Носир асарларининг меросхўри. Яқинлигимизнинг боиси шундан эди.

60-йиллари «Қизил Ўзбекистон» (ҳозирги «Ўзбекистон овози») газетаси Усмон Носирга бағишлаб бир саҳифа эълон қилди. Саҳифада Темур Фаттоҳнинг ҳам мақоласи босилган эди. Унда Носир ҳожи Усмоннинг оёғига арқон боғлаб, қудуққа осиб қўйгани айтилганди. Шу мақола Носир ҳожининг мавқеини пасайтириб, уни ёмонотлиқ қилиб қўйганди. Ўша мақолани ўқигач, каминанинг ҳам ҳожига ихлоси бирмунча пасайди. Буни қарангки, ўша кезлари Темур Фаттоҳнинг ўзи нашриётга келиб қолди. У биздан таржима олиб турарди.

— Темур ака, мақолангизни ўқидим, ҳожи Усмон акани қудуққа осиб қўйгани ростми? — деб сўрадим мен.

Темур Фаттоҳ: «Ҳе, ўша ҳожини...», деб бўралаб сўкиб кетди. Кичик муҳаррир Роза Тазитдинова ўқдай отилиб хонани тарк этди. Малик Раҳмон билан иккаламиз қолдик. Мен яна савол бердим: «—Қудуқдан ўзингиз тортиб олдингизми?»

— Йўқ. Бу воқеани Усмоннинг ўзи менга айтиб берган. Болалигида шўхлик қилаверганидан ўгай ота — ҳожи уни қудуққа осиб қўйган.

Усмон Носир билан Темур Фаттоҳ қайсидир бир билим юртида ҳамкурс бўлишган. Улар Тошкентнинг Ўкчи гузари биқинидаги «Ўзбекистон» кўчасидаги ётоқхонада бирга яшашган. (Ўша кўчадаги кўприк қанотига суяниб турган Мадамин Давронни бир неча бор кўрганман. Эҳтимол, у ҳам бирга ўқирмиди... Бизнинг ҳовлимиз Ўкчининг юқорисидаги Ўғри кўчада эди. Кейинчалик Ўғри кўчага «Бешинчи мерганча», ундан кейин «Хизматчи» деб ном беришган).

Усмон Носир болалигида ўта шўх-олов бўлган. Ҳожи уни беҳуда қудуққа осмаган. Шу биргина жазо учун ҳожини ёмонотлиқ қилиб қоралаш ўринлимикан?..

Темур Фаттоҳ ўз мақоласида биргина «болалигида» деган сўзни ишлатмаган. Агар шу сўзни ишлатганида олам гулистон эди.

Усмон Носир ўсмирлик ва йигитлик чоғларида ҳам жуда шўх бўлган. Бу пайтда унга ҳожининг кучи етмасди. Ҳожи — ўрта бўй, қотма, жиккак одам эди. Темур Фаттоҳ, Ғулом Шоди, Шуҳрат, Неъмат Тошпўлатларнинг айтишича, Усмон Носир ҳамиша жўраларидан бир қадам олдинда юрган (Бу хусусият Ҳамид Олимжонга ҳам хос бўлган). Усмон Носир сердаромад — бойвачча бўлган. Улфатлари билан «Национал» ресторанига тез-тез кириб турган. Завзални чақириб: «Эшикни бекитинг. Ўтирганларнинг ҳаммаси менинг ҳисобимдан еб-ичади», деган. Ва улфатчилик тугагач, бутун ресторанда ўтирганларнинг харажатини тўлаб чиқиб кетадиган одати бўлган. Ана шундай улфатчиликнинг бир галгисида (Темур Фаттоҳнинг гапи) Лермонтовнинг «Демон»и таржимаси Усмон Носирнинг чўнтагида бўлган. Эрталаб қараса, таржима йўқ. Улфатларнинг биронтаси «мен олдим», демаган. Усмон Носир ич-ичидан йиғлаб, таржимани ёддан хотирлаб машиначига қайта айтиб ёздирган. Демак, ёниб таржима қилган. Акс ҳолда, шундай катта достоннинг таржимасини ёддан хотирлай олмасди. Бундай ноёб қобилият ҳали тарихда содир бўлган эмас!

Энди Носир ҳожи ҳақида янги бир гап. Носир ҳожи ватанини жонидан севган ва уни ўрис босқинчиларидан ҳимоя қилишга катта ҳисса қўшган. Далил: ҳожи Афғонистондан қурол-яроғ сотиб олиб Қўқон атрофида ҳаракат қилган «босмачи» деб аталмиш ватанпарварларни мунтазам қуроллантириб турган. Бу фактни менга, тахминан қирқ йиллар муқаддам, Носир ҳожининг «Ишчилар шаҳарчаси»даги девор-дармиён қўшниси Хайри Қосимова айтиб берганди. Хайри Қосимова ўттиз йилдан ортиқроқ савдо соҳасида фаол ишлаган. Бир вақтлар Тошкент вилоятининг маориф бўлими мудири вазифасини бажарган, ўтган йил баҳорида 86 ёшида вафот этган кекса маорифчи Шораҳим Гадойбоевнинг онаси эди. Адам «Хайри опа» дердилар. Мен эса, Хайри амма дердим. У киши бизга қариндош бўлмаган. Лекин ҳамқишлоқ— чинозлик эди. Болалигида менинг бувимни эмган эканлар. Амма дейишимнинг боиси шундан.

— Амма, бу ҳақда бошқа оғиз очманг. Бу гапни биров эшитмасин. Эшитса борми, орган одамлари ҳожини оёғини ерга текизмай олиб кетишади. Кейин, билиб қўйинг, сизни ҳам тинчитишмайди, — дедим.

— Сенга айтдим-қўйдим-да, хўп, бошқа ҳеч кимга айтмайман, — дедилар.

Бу воқеанинг, яъни Носир ҳожи «босмачи» деб аталмиш ватанпарварларни қурол-аслаҳа билан таъминлаганини тасдиқловчи ёки дейлик, исботловчи ҳеч қандай ҳужжат далил менда йўқ. Афғонистонда биронта далил топилиши эҳтимолдан холи эмас. Шунингдек, чет элларда муҳожирликда яшаётган кексалар орасида ҳожининг ўша йиллардаги ватанпарварлик жасоратини тасдиқловчи битта-яримта тирик қолганлар топилар...

Мен Хайри аммадан: «Бу воқеани сизга ким айтди, қаёқдан билдингиз?» деб сўрамабман ҳам, Тўғриси, у пайтларда бундай суҳбатлар ҳаммани чўчитарди. Одамлар қама-қамани кўраверib юрак олдириб қўйишган эди. Камина ҳам бундан мустасно эмасди. Ахир, ўша 50-йилларда Мирзакалон Исмоилий, Шайхзода, Шуҳрат, Саид Аҳмад, Шукрулло, Неъмат Тошпўлат, Маҳмуд Муродов, Ёнғин Мирзо каби ўттизга яқин адиб ва зиёлилар қамалгани сир эмас-ку! Каминани ҳам роса сўроқ қилишган, хусусан, Маҳмуд Муродов тўғрисида. Маҳмуд ака «Ленин учқуни»нинг котиби, мен эса унинг муовини эдим...

Қани энди, Носир ҳожи буванинг табаррук хизматини тасдиқловчи ҳужжат топила қолса. Ноумид шайтон дейдилар, иншоолло топилар ҳам. Тошкент ҳамда Қўқонда ҳожини билган ва таниган, у зот билан ҳамсуҳбат бўлганлар эндиликда кам бўлса ҳам, ҳар қалай топилади. Ана шу одамлар ҳожи ҳақида ўзларининг ижобий фикрларини айтишлари шубҳасиздир.

Хулоса қилиб айтмоқчиманки, классик шоиримиз Усмон Носир, синглиси Роҳатхон опа ҳурмати, куёви шоир ва драматург Ўткир Рашид ҳамда кўркам ва ўктам неваралари ҳурмати ҳожи бува яшаган маҳалла «Носир ҳожи маҳалласи» деб аталса ва Қўқон шаҳар ҳокимияти биронта кўчани у зот номи билан атаса савоб иш бўларди. Носир ҳожи бу эъзозга муносиб инсондир. У умрининг сўнгги кунларигача «Ўғлим, Усмон!» деб фарзанд доғида ўтди.

Мавлон ИКРОМ

XX аср ўзбек адабиёти

Ёшлигимнинг саргузашти бениҳоят,
Бисоти ҳам тасоддифга тўлиб битган...
Кейин билсам, тасодифлар зарур экан,
Ҳодисани етакларкан сабабият...

Усмон НОСИР

БЎРОНДАЙ КЕЛИБ КЕТГАН ШОИР

Усмон Носир сиймосига бир назар

Усмон Носир 1912 йилнинг 13 ноябрида Наманган шаҳрида дунёга келиб, 1918 йилнинг май ойидан бошлаб Қўқонда яшаб, ўқиб, вояга етди. Иккинчи отаси Носир ҳожи Қўқоннинг «Ғиштқўприк» даҳасида истиқомат қилиб, катта нуфузга эга бўлган Масодиқбойнинг иккинчи фарзанди эди. Бу йирик пахтачи бой фарзандларининг (унинг 6 нафар ўғли, 3 нафар қизи бўлган) маърифатли ва илмли бўлишига катта аҳамият берган. Носир ҳожи Масодиқов ҳам маърифатпарвар зиёли киши бўлган.

У 1916 йил арафасида Наманганда мулла Адҳам Охун ҳожининг Холамбиби исмли бева қизига уйлангач, унинг учун атай Қозон шаҳрида ношир-муҳаррир Я. Халилий томонидан «Ҳар бир зиёли аёл учун» 1913 йилдан бошлаб ойда икки маротаба чиқарила бошлаган. «Сюмеъ-Бика» хотин-қизлар журналига обуна бўлган. Журналнинг 1916 йилга тегишли 24 та, 1917 йилги 5 та сони оила архивида сақланиб келмоқда. Бу факт Усмон Носир маънавиятга, маданиятга катта эътибор берилган оилавий муҳитда вояга етганидан далолатдир.

1917 йилдан 1928 йилгача Наманганда ҳарбий хизматда бўлган Носир ҳожи Масодиқов Қўқонга тез-тез келолмагани боис ёш Усмоннинг тарбиясини укаси Ибоджон Масодиқовга топширади. Усмон 1920 — 1924-йиллари Қўқондаги 3-мактабда ўқийди. Унинг қизиқувчанлиги, зеҳни ўткирлигини сезган Ибоджон Усмонни шаҳарда янги очилган мактаб-интернатга беришга қарор қилади. Мактаб-интернат асосан йўқсил, етим-есир болаларни ўқитиш учун очилган эди. Шу сабаб Ибоджон Масодиқов жиянининг келажагини ўйлаб, унинг ўз отаси Маматхўжа домла вафот этганлигини рўкач қилиб, болани ўқишга жойлайди. Акаси Носир ҳожига буни тушунтирганда орияти кучли Носир ҳожи истаб-истамай розилик беради.

Усмон Носир 1924—1929-йилларда шу мактаб-интернатда ўқийди. Адабиёт муаллими Мухтор Муҳаммадийнинг кўмаги билан 6-7 синфдаёқ улуғ шоир Ҳамзанинг оқ фотиҳасини олиб, адабиёт майдонига кириб келади.

Шоир Туроб Тўла ибораси билан айтганда, Усмон Носир **«Шеъриятимизга шамолдай келиб кетди. Балки бўрондай! У шундай тўполон ва тўлқин билан келдики, унча-мунча шеърий услуб ва ижодни тўс-тўс қилиб юборди. Уни ўзимизда ўзбекнинг Лермонтови, Москва газеталарида «Шарқда Пушкин пайдо бўлди», деб ёзишди».**

Усмон Носир адабиётда 7-8 йилгина ижод қилди, аммо шундай мерос қолдирдики, бу мерос мумтоз асарлар қаторидан жой олди. У 1932 йили «Қуёш билан суҳбат», «Сафарбар сатрлар», 1934 йили «Трактороbod», 1935йили «Юрак», 1936 йили «Меҳрим» номли шеърий тўпламларни нашр эттирди. («Шаҳло» ва «Назмим» номли тўпламларининг қўлёзмалари шоир «халқ душмани» деб эълон қилингач, нашриётда йўқолиб кетган). У «Нахшун» (Уомон Носир ўз қўли билан ёзган ва архивда сақланаётган ҳужжатли достоннинг номини «Нахшон» эмас, «Нахшун» деб ёзган), битмаган «Норбўта» номли достонларини эълон қилди, шоир таржимасидаги А. Пушкиннинг «Боғчасарой фонтани», М. Лермонтовнинг «Демон» («Иблис») поэмалари бадиий таржиманинг энг юксак намуналаридир.

Усмон Носир яратган тўртта саҳна асарларидан бизгача фақат «Атлас» (1934) ва «Душман» (1931) пьесалари матни етиб келган. У 1929 йили граждданлар урушини акс эттирувчи «Зафар» (бу пьеса 1937 йилгача Қўқон театрида қўйилиб келган) ва 1930 йили коллективлаштириш мавзуидаги «Назиржон Халилов» драмаларини яратгани ҳақида баъзи манбалардан биламиз, холос.

Адабиётимиз тарихида илк бор ва атиги бир марта ёш шоир ижодининг 10 йиллиги (1927 — 1937) нишонланган, бу шоир Усмон Носир эди. Адабий кеча Ўзбекистон Ёзувчилари уюшмасида 1937 йил 27 январ куни ўтказилган. Бу Усмон Носир истеъдодига тан берилгани, унинг катта шоир эканлигини асословчи воқеа эди. Аммо тоталитар тузум, ғараз ва кўролмасликлар туфайли шоирнинг ҳаёти силлиқ кечмади. Унга, унинг истеъдодига тазйиқлар 1934 йилдан кескин тус ола бошлади. Оқибатда 1935 йил арафасида III курсда дорилфунунни ташлаб кетди. Самарқанд Педакадемиясининг ректори Карим Абдуллаев бу «ўжар, исёнкор, аммо истеъдодли», ўзбек адабиётининг фахрига айланиши мумкин бўлган талабага чақирув хатлар жўнатади. Аммо Усмон Носирдан дарак бўлавермагач, уни талабалар сафидан ўчиришга буйруқ чиқаради.

Хуллас, 30-йилларда ўтказилган «жамиятни тозалаш» сиёсати гирдобига тушиб қолган 21 ёшли Усмон Носир 1937 йил 14 июл куни ҳибсга олиниб, 1938 йили Сибирга сургун қилинди.

Сургуну қамоқхоналарда ҳам Усмон Носир асарлар яратган. 1940 йил 20 августда Магадандаги қамоқхонадан «халқлар отаси ва раҳнамоси» Сталин номига ариза ёзиб, маҳбусликда «битта шеърий роман, учта пьеса, бир қатор шеърлар» битганлигини айтиб, «Мен ҳали ёшман, мен ҳали ижод қилишим ва яшашим керак», деб озодликни сўраб илтижо қилади. Шоирнинг аризаси беэътибор қолмайди. Сталиннинг буйруғи билан Ўзбекистоннинг раҳбари Усмон Юсупов профессор Боровков, Сиддиқ Ражабов ва Мақсуд Шайхзодадан иборат текширув комиссиясини туздириб, шоир Усмон Носир ижодини ўрганиш ва хулоса чиқаришни талаб қилади. Батафсил ўрганув натижасида комиссия 1943 йили Усмон Носир ижодида «ҳеч қандай айб йўқ»лигини эътироф этади.

Аммо шоирнинг айрим «ҳамкасблари» яна ўз кирдикорларини давом эттирадилар, унинг республика Ёзувчилар уюшмасига юборган янги асарини сир тутиб, 1944 йилнинг 5 май куни тезкорлик билан чақирилган мажлисда уни бошқатдан қоралайдилар. Улар Усмон Носир 1944 йилнинг 9 март куни узоқ Шарқнинг Кемерово вилояти, Маринск тумани, Суслово қишлоғи (ҳозирги «Первомайск») ҳудудида жойлашган лагерларнинг бирида 32 ёшида дунёдан кўз юмгандан бехабар ҳолда унга қарши «курашардилар».

Бизга Усмон Носирнинг пок номи, шеъриятда яратган мактаби ва тенгсиз истеъдодининг намуналари қолди. Адабиётшунос, тадқиқотчилар олдида шоирнинг 1937 йили «Ўздавнашр» нашриётида қолган ва қамоқхоналарда битган асарларини топишдек улкан вазифа турибди.

ҚЎШИМЧА МАЪЛУМОТЛАР: мен ўтган йил март ойида Кемерово вилоятига Усмон Носир қабрини зиёрат қилиш ва вилоят ички ишлар бошқармаси архивидаги шоирга тегишли ҳужжатлардан кўчирмалар олиб келиш ниятида бордим. 21 март куни Кемерово вилояти бошлиқларидан бири полковник Владимир Михайлович Вепрёв билан бирга Маринск тумани Первомайск қишлоғи ҳудудидаги маҳбуслар қабристонига келдик. Шу кунларда истиқомат қилаётган 75 ёшли мўйсафид Анатолий Митрофанович Сирота билан суҳбатлашиб, анча-мунча янги маълумотларга эга бўлдик. У 1944 йили шоир сургунни ўтаган Суслово лагерида ҳарбий соқчилар бўлимида хизмат қилганини ва лагер маъмуриятининг шоир Усмон Носирнинг жасадини барча маҳбуслардек эмас, балки тобутга солиб, алоҳида қабрга қўйиш тўғрисидаги буйруғига биноан ўз қўли билан тайин жойга дафн этганини сўзлаб берди. Қорлар эригач, қабр қаерда эканини кўрсатиб бера олишини айтди. Суҳбатдан маълум бўлдики, 1961 йилгача, яъни собиқ Марказқўмнинг фармони билан Сибирдаги лагерлар тугатилгунча, Усмон Носирнинг қабрига ўрнатилган ёдгорлик турган экан...

Кемерово вилояти ҳокими Омон Тулеев мени ўз қабулига таклиф этиб, август ойида Усмон Носир қабрини очиб, текширувлар ўтказиш ва шоир ҳокини ватанига кўчиришда кўмаклашишни ваъда қилди. Архив ҳужжатларида Усмон Носир хокини аниқлашда икки белги борлигини қайд қилишган: медицина хулосаси бўйича шоирнинг чап оёғидаги беш панжаси йўқ ва у дафн этилаётганида қўлига 12192 рақамли белги-чўпхат бойланган.

Мен Усмон Носирнинг Кемерово ИИБ архивида сақланаётган «Дело»сидаги бир неча ҳужжатлардан кўчирмалар олиб келишга муяссар бўлдим. Бу ҳужжатлар шоир шахси атрофида тўғри-нотўғри гаплар, миш-мишларга нуқта қўяди, деб ўйлайман. Шу ҳужжатларга асосланиб айтиш мумкинки, Усмон Носирнинг 1944 йил 9 март куни вафот этгани аниқ. Унга берилган медицина хулосасига асосланиб айтиш мумкинки, шоир ҳеч қандай руҳий хасталикка дучор бўлмаган, сил касали билан оғригани эса фақат 1943 йили қайд этилган.

Усмон Носир умумий лагерларда сургун муддатини ўтаган, зона кутубхонасига мудир этиб тайинланган, ҳаваскорлар тўгараклари учун рус тилида пьесалар, қўшиқлар ёзиб берган. Лагер маъмурияти ҳурматига сазовор бўлган. Уни озод қилишни сўраб бир неча бор Сиблаг прокурори ва бошлиқлари НКВДга мурожаат қилишларига, Ўзбекистонда Сталин буйруғи билан тузилган комиссия шоирни оқлаганига қарамай, илтимосларга ҳамиша рад жавоби келаверган. Шоир роппа-роса 10 йилга қамалган эди. Ва 1947 йил июл ойида сургун муддати тугаб, озод бўлиши шубҳасиз эди. Ҳужжатлар шуни кўрсатадики, Усмон Носирни 1950 йилларда кўришган, у Магаданда эди, деган гаплар нотўғри.

Нодира РАШИДОВА

Тадқиқот, ахборот

«УНИ ЎЗИМНИКИ ДЕБ БИЛАМАН»...

Умар Хайёмни Ғарбга машҳур этган ким?

Умар Хайём номини эшитмаган одам кам топилса керак. Унинг ажойиб рубоийларини кўплар ёд билади, давраларда ҳикматлари янграб туради. Аммо Хайёмни Ғарбда XIX аср бошларидагина шоир сифатида танидилар. Ажойиб томони шундаки, Умар Хайём асарлари дастлаб аслиятда эмас, балки таржималари орқали оламга машҳур бўлган.

Умар Хайёмни бутун Европага шоир сифатида танитишда инглиз шоири, мутаржими, хайёмшунос олим Эдуард Фитцжералднинг хизматлари беқиёсдир. Эдуард Фитцжералд 1809 йил 31 мартда Суффолк шаҳрида инглиз оиласида дунёга келди.

Эдуард бошланғич таълим олгач, 12 ёшида Кайнковард диний мактабига кирди. 1816—1821-йиллари эса, Фитцжералд (кейинчалик «Фитц Жералд» тахаллусини олган) Парижнинг Бюри Сант Эдмунд мактабида таҳсил олди. 17 ёшида Кэмбрижнинг Тринити коллежига ўқишга кириб, таҳсил олаётган пайтида ёзувчилар — У. Теккери ва Х. Томпсан билан танишади. 1830 йили Парижга қайтиб боради. Аммо Эдуарднинг беқарор кўнгли уни яна Суффолкка етаклайди ва у ўша ерда ҳаётини гуллар, мусиқа ва китобларга бағишлайди.

Эдуард синчковлик билан илм-фан асосларини ўрганади ва фавқулодда истеъдодини намоён этади. Хусусан, унга шарқшунос олим Ж. Коуэллнинг таъсири кучли бўлди. Коуэллнинг Шарқ маданияти ва адабиёти ҳақидаги ҳикояларини соатлаб тинглаб ўтирган Эдуарднинг Шарққа ва унинг шеъриятига муҳаббати орта боради. Айниқса, Жалолиддин Румийнинг «Маснавийи маънавий» асарини инглиз тилида ўқигандан кейин Шарқ адабиётига меҳри ортади. У профессор Ж. Коуэллнинг тавсияси билан 1856 йили машҳур форс-тожик шоири Абдураҳмон Жомийнинг «Соломон ва Абсол» достонини, кейин Шайх Фаридиддин Атторнинг «Мантиқ ут-тайр» номли асарини инглиз тилига таржима қилади.

Ушбу таржималар Эдуард Фитцжералд учун қийин, аммо шавқли ижодий ишнинг бошланиши эди. У вақтларда Англиядаги шарқшунос олимлар Саъдий, Ҳофиз, Жомий, Фирдавсий, Ибн Синони яхши билишар, аммо Умар Хайём ҳақида ҳеч қандай тушунчалари йўқ эди. Фақат Англиядагина эмас, балки бутун Европада ҳам шундай эди.

Фитцжералд тез-тез Англиядаги Бодлейн кутубхонасига бориб турарди. Ана шу ерда у биринчи маротаба Хайёмнинг эски қўлёзмасига дуч келади. Уни авайлаб қўлга олар экан, ўзини буюк хазина олдида тургандек ҳис этади. Хайём рубоийларини ўқигани сари унга муҳаббати ортиб боради. Бундай дилкаш, жозибали асарларни дўстлари билан баҳам кўрмоқчи, уни тарғиб қилмоқчи бўлиб, улар таржимасига астойдил бел боғлайди. Таржима тайёр бўлгач, асарни адабиётсевар ноширлардан бўлмиш Фрезер ҳузурига олиб боради. Аммо ношир Эдуарднинг таржимасидан шубҳаланиб, узр айтиб қайтаради.

Эдуард ночор ҳолда таржимасини Бернард Каурич деган бошқа ноширга олиб боради. У ҳам аввал шоирга шубҳа билан қарайди. Чунки у пайтларда Англияда бундай шакл ва услубда ҳеч ким шеър ёзмасди. Минг ўй-хаёллар билан у 1859 йили бу китобни, ҳатто таржимон номини зикр этмаган ҳолда, «Эронлик шоир ва мунажжим Умар Хайём рубоиётининг инглиз тилига таржимаси» деган ном билан нашр қилдирди. Китоб 200 нусхада чоп этилганди. Китобчанинг ҳар бирининг баҳоси бир шиллингдан эди. Аммо шунга қарамай бир қанча вақтга қадар бу китобни ҳеч ким сотиб олмади. Бир йилдан кейин, 1860 йили унга танқидчи Розеттининг кўзи тушиб қолиб, бир нусха сотиб олади. Кейинчалик Суинберн ва Лорд Хафтон номли адиблар бу китоб ҳақида яхшигина тақриз ёзадилар. Шундан кейин бу китобчанинг довруғи шунчалик ошадики, ношир уни иккинчи маротаба қайтадан нашр этишга мажбур бўлади. 1868 йили унинг иккинчи нашри пайдо бўлади. Хайёмнинг мухлислари кун сайин кўпая боради. Йиллар ўтгач, гарчи бу китоб бир неча марта қайтадан нашр этилган бўлса ҳам, талаб ҳеч камаймас, энди у англо-саксонларнинг севимли китобига айланиб қолган эди. 1929 йилга келиб, Америкада Хайём рубоийлари инглизча таржимаси дастлабки нашрининг қиммати юз чандон кўтарила бошлаб, баҳоси 8 минг долларгача етди. Ўша йили Лондонда унинг нархи 1 мингу тўрт юз икки лирага чиққан.

Аммо ажабланарли жойи шундаки, бу китобнинг мутаржимини тўрт йилга қадар ҳеч ким танимасди. Ҳатто Эдуарднинг энг яқин дўстларидан бири Томас Карлайл ҳам шу вақт ичида бундан мутлақо бехабар бўлган. XIX асрнинг кўзга кўринган олимлари ва китобхонларидан Данто Розетти, Суинберн, Ричард Бертон, Уилям Симистон ҳам бу таржимага шубҳа билан қараганлар. Уларга бу гўё таржима эмас, балки отини яширган бирор инглиз шоири бўлиб туюлганди.

Биринчи нашрнинг бундай муваффақиятидан руҳланган инглиз мунаққидларидан бири Жон Раскин Эдуардга юборган хатида шундай ёзган: «Муҳтарам жаноб! Шу кунга қадар Сиз билан танишиш шарафига муяссар бўлганимча йўқ. Аммо чин кўнгилдан биз учун Умар Хайёмни таржима қилиб беришингизни истардик. Чунки бу кунга қадар бундай латиф таронани, ихчам ва гўзал шеърни ўқишга муяссар бўлмагандим. Сизнинг сеҳрли қаламингиз ўта нозиклик билан таҳрир ипига ўтказишга мушарраф бўлибди!»

Дарҳақиқат, Фитцжералд қайта яратган китобдаги рубоиёт шоирона дид ва баланд завқ билан таржима қилинган эди. Бу ҳақда О. Румер шундай ёзади: «Қофиядаги тартиб мутлақо Фитцжералдникидир. Асл нусхада қофиялар алифбе бўйича боради, яъни қофияланувчи сўз қайси ҳарф билан тугалланса, ўша инобатга олинади. Масалан, биринчи қисми «а» (алиф) бўйича, иккинчи қисм «б» (бе») ҳарфи бўйича ва ҳоказо. Аммо инглизчасида улар бир-бирлари билан мантиқан, руҳий равишда боғланади ва ҳатто баъзан грамматик чамбарчаслиги билан тугал бир бебаҳо асарни ташкил этади».

Эдуард иккинчи нашрни ҳам ношир Кауричга олиб боради. Айни пайтда, француз таржимони Николас Теҳрон кўлёзмасининг тош босма вариантидан 464 рубоийни таржима қилиб, ниҳоятда нозик ва чиройли безатиб, Хайём ашъорини нашрдан чиқарган. Фитцжералд бу таржима тўғрисида шундай деди: **«Николаснинг таржимаси менга кўп нарсани эслатса-да, мен тасаввур этган Умарга тенглаштира олмадим. Уни мутасаввиф шоирга айлантириб, шаробни худованд, деб билган майпарастга, қисқаси, сўфий шоирга ва шунга ўхшашларга айлантириб қўйган».**

Хайёмни даҳо шоир деб, унга сиғинган одамга, албатта, Николас таржималари ёқмаган эди.

Умар Хайём рубоиёти таржимасини Ғарбга тарғиб этгандан кейин Фитцжералд ҳаёти ва ижоди билан қизиқадиган, уни тадқиқ этадиган олимлар кундан-кунга кўпайиб борди. Дўсту ихлосмандлари Эдуард ҳақида эсдаликларини чиқара бошладилар, ҳатто ёзишмаларини нашрга тавсия этдилар.

Фитцжералд умрининг охиригача «Умар Хайём рубоиёти»ни беш маротаба нашрга тайёрлади. Ҳар гал у янги маълумотлар киритар ва рубоийларни услуб жиҳатидану маъно томонидан ҳам сайқаллар эди.

Эдуарднинг зийраклиги ва шоирона ҳассослиги туфайли форс тилидаги барча гўзал оҳанг ва маъно, сўзларнинг латиф ва нафислиги инглиз тилида акс этган. Инглизча рубоийларни ўқир эканмиз, ундаги «карвонсарой», «соқий», «Парвин», «Муштарий», «Жамшид», «Кайсухрав» каби қанчадан-қанча сўз ва нақлларни учратамизки, бугунги кунда фақат Англиядагина эмас, балки бутун Европа тилларида бу сўзлар ишлатилади. Ҳатто атоқли инглиз шоирларидан бири бу рубоиётдан илҳомланиб, «Соқий» тахаллуси билан шеърлар ёзган.

Эдуард Хайём тилининг мафтуни эди. **«Сизга нисбатан, ҳақиқатан ҳам уни мен ўзимники, деб биламан,** — деб ёзган эди у дўсти Коуэллга. — **Унинг латиф тилинию гўзаллигини мен идрок этганимдек Сиз ҳеч қачон ҳис эта олмайсиз».**

Ростдан ҳам Фитцжералд Хайём ҳолатини, рубоийларнинг руҳини, ғоялар оламини чуқур ҳис қилиши табиий эди. Чунки Эдуард ҳам Умар Хайёмдек бу фоний дунёдан ҳеч қандай дилхушлик кўрмади. У бот-бот такрорларди: «Инсон озгина бўлса ҳам ғам-андуҳ пайида бўлмоғи керак, бўлмаса бу тозалигу бойлик, кўнгилхушлик қилиш ва ҳаётдаги осойишталик унинг руҳини заҳарлайди». Шунинг учун бўлса керак, у ҳаётдаги ғам-аламларни оддий ҳодиса, деб қабул қилар, маҳзун кайфиятда умр ўтказарди.

Машҳур шоир, мутаржим ва хайёмшунос олим Эдуард Фитцжералд 1883 йили етмиш беш ёшида оламдан ўтди. Эдуарднинг хоҳишига биноан унинг қабри устига: «Бизнинг яратувчимиз ўзимиз эмас, балки Худодир», деб ёзиб қўйилган.

Муҳайё ЭШОНОВА

ҲЎҚАНДИЙ КЎЧИРГАН ҲИКМАТЛАР

Аҳмад Яссавий девонининг янги нусхаси топилди

Мисрда Аҳмад Яссавий ҳикматларининг янги нусхаси топилди. Шу вақтга қадар аллома қўлёзмаларининг қадимгиси бўлмиш бу мажмуанинг фотонусхасини Мисрдан келтирган Истанбул университети профессори Мертол Тулум билан суҳбатимиздан аён бўлишича, Миср кутубхонасида сақланаётган бу қўлёзмани котиб Мирза Абдул Қодир Ҳўқандий 1623 йили кўчирган. Ҳўқандий тахаллусидан ҳам кўриниб турибдики, котиб ватандошим. Асарнинг сўнгги варағидаги икки мисра шеърда, абжад ҳисобида қўлёзманинг кўчирилган санаси кўрсатилган.

Бу қўлёзма топилгунга қадар Яссавий ҳикматларининг мавжуд қўлёзмалари XVII асрга оид, деб тахмин қилинарди. Мазкур таржиманинг қимматли томонларидан бири — кўчирилган санаси аниқлигидир. Девон 117 саҳифадан иборат. Қўлёзмада 48 ҳикмат ва Яссавийнинг ўғли Иброҳимнинг ўлимига бағишланган Қул Умурийнинг достони бор. Аҳмад Яссавийнинг Иброҳим исмли ўғли бўлганлиги, уни шоирнинг душманлари ёшлигида ўлдиртириб юборганлиги хусусида фикрлар бор эди. Қул Умурийнинг бу янги топилган достони ушбу фикрларга янада аниқлик киритади.

Мажмуадаги қирқ саккиз ҳикматнинг бештаси Яссавийга назира тарзида ёзилган. Улар қуйидаги шоирлар қаламига мансуб: Шайдо — 1 назира; Қул Убайдий — 1 назира; Ҳаким ота Қулсулаймон — 1 назира; Шоир Муҳаммад — 1 назира; Қул Умурий — 1 назира.

Қолган қирқ уч ҳикмат Аҳмад Яссавийга нисбатан берилади ва бу ҳикматлардан ўн еттитаси шу вақтгача яссавийшуносларга номаълум эди. Янги топилган ҳикматларда Яссавий ҳаётига оид янги маълумотларни кўриш мумкин. Масалан, йигирма биринчи ҳикматда, Яссавий ўғли Иброҳим ҳақида ёзади. Айниқса, XI ҳикматига Яссавий ер остига (ертўлага) тушиб яшагани баён этилади. Маълумки, ҳазрат 63 ёшга етгач, қолган умрини ер остида яшади, деган фикрлар бор эди. Бу ҳикматда Яссавий айтадики, ер остига тушишга сабаб ҳазрати Муҳаммад (с. а. в.) пайғамбаримизга мотам тутиш бўлган. Аҳмад Яссавий олтмиш кеча-кундуз ер остида бўлганлигини: «Олтмиш кеча, олтмиш кун бўйича бир кеча йемак йедим», дея баён этади ҳикматда. Шунингдек, ҳикматда у меърож кечаси тушида пайғамбаримизни кўрганлигини айтган.

1998 йил 1—4 октябр кунлари АҚШнинг Лос-Анжелос шаҳрида «Марказий Осиё маданияти» мавзуида илмий анжуман бўлди. Анжуманда профессор Мертол Тулум Яссавий девонининг Миср нусхаси ҳақида маъруза қилган. Анжуманда Ўзбекистондан профессор Эргаш Фозилов иштирок этган. Яссавийшунослардан Камол Эрарслон ҳам бу қўлёзманинг қимматини алоҳида таъкидлаган.

Ҳозирги кунда туркиялик олимлар Мертол Тулум ва Меҳмет Тулум бу девонни турк тилида, Колифорния университетидан Ўз Тўпчи ва можор олими Андраж Бодраклигети инглиз тилида нашрга тайёрлашаётир. Бизга Яссавий ҳикматларидан фотонусхани лутфан тақдим этган профессор Мертол Тулумга миннатдорчилик билдириб, Яссавий ҳикматларининг янада қадимийроқ қўлёзмалари топилишига умид қиламиз. Уйлаймизки, Мисрда топилган янги нусха адабиётшуносларимизда, албатта, қизиқиш уйғотади.

Адҳамбек АЛИМБЕКОВ,
ТошДУ турк филологияси кафедраси доценти

ХУРШИДА

РУҲИМ ОРОМ ИЗЛАГАН ЧОҒ

АБДУЛЛА ОРИПОВ ҒАЗАЛИГА МУХАММАС

Меҳр ила ёғду сочиб кўнглим ёритди ёрлар,
Ногаҳон қалб кўзима чанг солдилар маккорлар,
Дил боғим ичра бугун пайҳон гулу гулзорлар,
Бул ажаб хор кимсадин имдод сўрайди хорлар,
Сиз бемор кўксига бош урмангиз, эй беморлар.

Оҳ, юрак ўртанмайин кўргаз жаҳона юзни,
Кўкка анжум эт сеҳрлаб дилда бехоб сўзни,
Аксидин юмсин бўлиб сарҳуш гўзал ой кўзни,
Гар фалак буржида шамс уйқуга солса ўзни,
Етди навбат бизга деб чақнар эмиш сайёрлар.

Навниҳол қаддин маломат бирла эгма, эй рафиқ,
Шак уруғин дўсту ёр кўксига экма, эй рафиқ,
Оқибат тубсиз гуноҳ баҳрига чўкма, эй рафиқ —
Саждага бошинг уриб фарёди чекма, эй рафиқ,
Энди сен топгаймидинг, топмабди-ку ағёрлар.

Телба бу кўнгул фано даҳрида кезмиш дарбадар,
Гоҳи гардун тоқида, гоҳ ер уза зебу забар,
Иштиҳор неъматларин айлар умр садқайисар —
Фозилу дониш эли қўл ювса бу дунёга гар,
Во ажаб, оққан суйин нўш этар шайх хунхорлар.

Абри найсонларни тебратмиш само кезган тутун,
Осмон оламга кўрсатмиш яро кўксин бутун,
Ҳажр ила бедил муҳиб кўз ёшидин ер бағри хун,
Нафс ила дунёга дил берган фосиқлар, сиз букун
Яссавий хок пойидин айлаб олинг туммoрлар.

Хору зор дилларга сўз ганжин ўйиб солган ўзи,
Ташнаю сарсон адам даштин кезиб толган ўзи,
Зулм ила саргашта Машраб тавқини олган ўзи —
Ким бериб дунёга зар, абгор ўлиб қолган ўзи,
Кимки дорни бузди гар, анга қурилди дорлар.

Кекса Беҳзод чекди ранж юртин алишмай тиллага,
Ўз Ҳиротин бағрида бош қўйди мангу қиблага,
Мадҳ ўқир Хуршида дил шайдойи этган шуълага,
Кимсалар, бадбин дея боқманг бу кун Абдуллага,
Тингласа гоҳи юриб мозий элидин зорлар.

ХАЁЛИЙ ВИСОЛ

Яна ҳижрон доғи кўксим тиғламиш,
Дил шўрлик беланмиш тупроққа яна.
Маъсум юрак ўксиб-ўксиб йиғламиш —
Қайғу ғолибона қилмиш тантана.

Кўнгил яна олис Самони кўзлар,
Қайсар руҳим ҳамон ор қошида лол.
Равон кўз ёшлару соғинчли сўзлар
Мадҳияси мудом хаёлий висол...

Сафо қучоғингга етурман бир кун,
Эй олис Осмон, эй олий Тилак!
Бағримдаги харсанг тошларни кукун
Айласа, не ажаб, самовий юрак!..

Тунлар тушларимда меҳринг суратин
Чизгум — қалб devори ўйма нақшинкор.
Ўйилган кўксимга етмас сира тин —
Кутаман, ҳар ёруғ тонгни умидвор...

Лек, алдамчи тонглар бир-бир хўшлашиб,
Мозий денгизига сокин чўкмоқда.
Дарё кўнгил эса, ўзандан тошиб,
Субҳи дийдор учун фиғон чекмоқда.

Хаё тожин кийган мутеъ бошимни
Тилло остонангга қўйсам, дафъатан,
Кибoринг сўндирса гар Қуёшимни —
Фарзанд доғида зор йиғлагай Ватан!..

* * *

Йиғламоқ истайди кўнгил, йиғлаёлмасман, нетай?
Руҳим ором излаган чоғ ухлаёлмасман, нетай?

Боғда булбул чорламиш, гар бормасам ҳолим хароб,
Интизор гул-лолаларни ҳидлаёлмасман, нетай?

Тоғ ошиб манзилга етмоқ — фарзи дунёи азал,
Икки чашмим боғламиш ағёр, ошолмасман, нетай?

Бул жаҳон шони надурким, ман бўлиб шайдо анга,
Тоғдин ошгайман, вале дилларда қолмасман, нетай?

Андижон Чўлпони чорлайдир — сочиб сўздин зиё,
Йўлларим тўсмиш азал ҳукми, боролмасман, нетай?

Кўҳна Шош кўксига унсиз кўзларим тўкканда ёш —
Доду фарёд иштиёқидин тонолмасман нетай?

Бетиним йиғлар юрак, мен йиғлаёлмасман, нетай?
Толдилар мужгонларим, оҳ, ухлаёлмасман, нетай?..

* * *

Дил аламда — Сизни гулдин сўроғлаб,
Ўртанур, сочи сумбулдин сўроғлаб.

Дилда қайғу, ки ойдандир ўкинчи,
Чарзабон, қоши ёйдандир ўкинчи.

Ёнгаю дил, саболарда ҳаловат,
Бевафо дилраболарда ҳаловат.

Куйгаю дил, тоғу тошлар беписанд,
Тош кўнгулли паривашлар беписанд.

Равзаи фоний диёрин гуллари —
Охират озори — тош кўнгуллари.

Дилда мангудир садоқат каломи,
Лек, висол айёмининг йўқ нишони...

Дил тубинда талх оғу — ҳажр эрур,
Мўмин аҳлига наҳот шул ажр эрур?..

Дилда ғам бисёр, вале шукр айламиш,
Куфр эли чун телба, деб зикр айламиш.

Дил аламда — Сизни гулдин қизғониб,
Тўлғонур, сочи сумбулдин қизғониб.

Дил, бўл огоҳ, бу — алам ибтидоси,
Эҳ, қачон бўлғон-ки, Ишқнинг адоси?!...

Дил ёнар, дил кул бўлур охир наҳот?
Дил ёнар, дил, чора топ, оқил ҳаёт!

Токи ёрин сарви гулдин сўрмасин,
Сочи сумбул — тош кўнгулдин сўрмасин!..

Деҳқон ҳамиша ер билан, эл билан нафас олади. Ерни боқади, ер эса элни. Умр тарзи шунга қурилган. Наздимда, деҳқон қалби ўз дастхатини она заминга чизади. Меҳнат билан чизилганлиги учун ҳам у асло ўчмайди, кўчмайди.

Сайдиориф Солихўжаев — деҳқон фарзанди, касби — агроном. Ер тилини, дилини яхши тушунади. Ўз касбига меҳр қўйиш билан бирга, бўш вақтларида кетмонни қаламга алмаштиради, шеърлар машқ қилиб, қалб сатрларини қоғозга туширади. Эл-юрт муҳаббатини, дил садоқатини, ҳалол меҳнатни мадҳ этади, яхшиликка чорлайди.

Ориф САЙИД тахаллуси билан қалам тебратса-да, унинг шоирликка асло даъвоси йўқ. «Ишлаб, меҳнат қилиб, дам оламан, ҳузурланаман», дейди шеърхон дўстимиз.

Қалбига қувват, қаламига мадад тилаб, умрининг муборак кунлари билан қутлаб, азиз шеърхонларга Ориф САЙИД машқларидан айрим намуналарни тақдим этишни лозим кўрдик.

Нормурод НАРЗИЙ

ҲАЁТ КАРВОНИДА МЕНМАН ЙЎЛОВЧИ...

МАРДОНА ХАЛҚИМ

Ўтди-кетди қанча ҳаёт карвони,
Боболарнинг дилда қолди армони,
Қалбларида яшар мангу иймони,
Бордир ботир элим, мардона халқим!

Дунё бешигини тебратдик қўлда,
Асрий орзуларни ушладик дилда,
Мудом яхшиларга дуч келдик йўлда,
Кимларга дўст, кимга бегона халқим!

Зулматда яшадинг асрлар, йиллар,
Кишандан қутилди меҳнаткаш қўллар,
Истиқлол туфайли ёришди йўллар,
Ватандай юракда ягона халқим!

Истиқболни кўзлар юрагим, кўзим,
Сенга бағишланур қўшиғим — сўзим,
Ориф Сайид сенга айлайди таъзим,
Юракда туморим, дурдона халқим!

ДУОГЎЙ ОТАХОНЛАР

Тонг-саҳардан қўл кўтарар дуога,
Муножот айлар Оллоҳ таологa,
Толе сўрар дилдан ёруғ дунёга,
Отахонлар, оқсоқоллар!

Бошда дўппи, устларида оқ яхтак,
Ниятлари осмон каби кўп юксак,
Яхшилик деб тепар ҳамон ўт юрак,
Отахонлар, оқсоқоллар!

Бол томади ҳар бир айтган сўзидан,
Нур таралар мудом хандон юзидан,
Майса унар ҳар бир босган изидан,
Отахонлар, оқсоқоллар!

Қалбларидан ёғилади нур — иймон,
Ҳамроҳ эрур меҳр-оқибат, пок виждон,
Ҳурматини жойга қўяр ҳур замон,
Отахонлар, оқсоқоллар!

Маҳалла-кўй, эл-юртим давлати
Меҳнат билан келган обрў-шуҳрати,
Ориф Сайид қалб тўрида ҳурмати,
Отахонлар, оқсоқоллар!

ПУШАЙМОН БЎЛМА

Назар солгин босиб ўтган ҳар изингга,
Рози айла элни сен нон-тузингга,
Болта урма ўзинг эккан илдизингга,
Сўнгра сенинг пушаймонинг кимга керак?

Тўғри яшаб, тутмадингми ҳақ йўлини,
Ёмон сўзлаб оғритсанг гар дўст дилини,
Тутмадингми ўз умрингда пок қўлини,
Сўнгра сенинг пушаймонинг кимга керак?

Бино қўйсанг магар кибру ҳаволарга,
Қалбинг сотсанг бир кун молу дунёларга,
Ишонмасанг юраги пок доноларга,
Сўнгра сенинг пушаймонинг кимга керак?

Ориф САЙИД

Тўхтамурод РУСТАМ

КАПАЛАКЛАР ЎЙИНИ

Романдан парча

... Чамаси, адашмаса, Сувон абдол ўзининг «учар ликопини» «Сирли курра» уюшмасидагиларга кўтариб бориши арафасида бўлган эди бу. Ундан аввал Сувон худди шу уюшмага кўрсатиб, тасдиқдан ўтказгани «очил дастурхон»ини олиб борганди. Ундан ҳам олдинроқ — «қайнар хумча»сини. Бунга қадар Бақаҳовуз аҳли Сувон абдолни қўлидан ҳеч иш келмайдиган, бир иш чиқаришга ҳам сира уринмайдиган танбал, девона сифатида биларди.

Сувоннинг «абдол» деб ном олишига, чамаси, унинг абдолваш афтангори, туриш-турмуши сабабчи бўлган эди. Тағин — унинг тайинли бир касб эгаси эмаслиги, нуқул ҳар кимнинг ҳар хил юмушини бажариб, уни ҳам қойил қилмай, дакки эшитиб юриши. Сувон абдолнинг Эшим ишшдан фарқини шунда деб билишардики, унинг эшаги йўқ эди. Бироқ ҳеч ким билмайдиган, ҳеч кимнинг ақли етмайдиган ўз дунёси мавжудлигини биров хаёлига ҳам келтирмаганди.

— Сувон «қайнар хумча» ясабди, — деган овоза тарқалди бир куни.

— Қайси Сувон? — деб сўрашарди нуқул эшитганлар.

— Абдол-да.

— Йўғ-э?

— Ҳа. Тўрт кишига лойиқ масаллиқ солса, бутун шаҳар аҳлига етадиган ош қайнаб чиқармиш

— Ёпирай!

Сувон абдол ясаган «қайнар хумча»сини кўтариб, кетидан бир этак чурвақасини эргаштирганча, «Сирли курра» уюшмасидагиларга кўрсатгани келтирганида, бу ерда аллақачон салкам бутун шаҳар аҳли тўпланган эди. Қуруқ томошага эмас. Тағин ниманидир кўзлаб, албатта.

Ҳайъатда «Сирли курра» уюшмасининг казо-казолари кўр тўкиб ўтиришарди. Уюшманинг бу қадар гавжум бўлганини биров билмасди.

— Доңғи кетган сирли кўзанг шуми? — деб сўради ҳайъат раиси Сувондан сирли бир асно, абдол ҳайъат аъзолар қаршисига кўринишдан оддий сопол хумчани келтириб қўйгач.

— Қайнар хумча, — деб тўғрилади уни томошага ва тағин ниманидир кўзлаб келганлардан бири.

Ҳайъат раиси овоз келган тарафга олайиб қараб қўйди.

— Шу, — дея бош ирғаб тасдиқлади Сувон абдол.

— Ҳм, — дея аъзоларга қараб сирли лаб бурди раис.

Ҳайъат аъзолари ҳам бирдан жонланиб, бир-бирларига алланечук сирли нигоҳ ташлаб қўйишди.

— Ҳм, — деди раис тағин сирли қилиб ва тумшуғига мугуз кўзойнагини қўндириб, хумчани аста қўлига олди. Узоқ вақт уни ёруққа тутиб, айлантириб, обдон томоша қилди. Чертиб кўрди. Жарангига қулоқ солди. Ичига мўралади. — Сирли эмас, сопол-ку, — деди сўнг ўпкалагандек, хумчани жойига қўяркан.

Ҳайъат аъзолари яна жонланиб, бир-бирларига сирли қараб олишди.

Раис кўзойнагини қўлига олди ва буклаб, чўнтагига жойлади. Сувонга қараб, сирли бир тарзда:

— Иҳм, — деб томоқ қирди-да, ўрнига чўкди.

Сувон абдол буни хумчани ишга солишга ишора сифатида тушунди.

Ўгирилиб, кетида қатор тизилишиб турган чурвақаларининг бири, чамаси, тўнғичига им қоқди. Бола шоша-пиша яланг оёқлари тагида турган елим челакни кўтариб, ичидаги сувни шалоплатганча отасига элтди.

— Муздай, — деди Сувон абдол хумча билан ёнма-ён тургани чинни пиёлалардан бирига челакдан сув қуйиб, ҳайъат раисига узатаркан. — Ўзларингнинг ошхонадан.

Раис Сувондан пиёлани олиб, сувга аста лаб теккизди ва «маъқул», дегандек бош ирғаб, уни ёнидагиларга узатди. Ҳайъат аъзолари ҳам сувга бир-бир лаб теккизиб кўриб, раиснинг фикрини тасдиқлашди.

Сувон абдол челакдаги бор сувни хумчанинг ичига ағдарди ва челакни ўғлига узатди-да, афтидан, томошаталабларга халақит бермаслик учун чеккага ўтиб турди.

Кўп ўтмай хумчадан ғувиллаган овоз таралди. Одатда, ўчоққа қўйилган қумғон ёки темир човгумдан сув қайнаши олдидан шундай овоз чиқади. Ўтирганлар — ўтирган, турганлар — турган жойларида ҳанг-манг бўлиб қолишди.

Ниҳоят, сув биқирлаб қайнаб, хумчанинг оғзидан тошиб чиқди.

Сувон абдол шошилмай юриб, ҳайъат қаршисига келди. Ёнидан озроқ қасмоқ боғлаган қалингина енгча чиқариб, қўлига кийди ва хумчани оҳиста тутиб, пиёлалардан бирига ундан сув қуйди. Пиёладан ва хумчанинг оғзидан қайноқ ҳовур кўтарилди. Сувон абдол енгчани қўлидан ечиб, қайта ёнига жойлади ва пиёлани олиб, ҳанг-манг бақрайиб қолган ҳайъат раисига тавозе билан узатди. Бироқ ундан ҳеч қандай жавоб бўлмади. Афтидан, ҳайъат раиси ҳозиргина кўз ўнгида намойиш қилинган мўъжизадан ҳануз ўзига келолмасди.

— Домла, — дея, пиёлани аста бир-икки чертиб, овоз берди Сувон абдол.

— А? — Раис жойида бир сакраб тушди. — Ҳа-а, — деди қаршисида пиёла тутганча қуллуқ қилиб турган абдолни илғаб. — Э, раҳмат, раҳмат, — деб унинг қўлидан шошиб пиёлани олди ва, чамаси, хиёл ранги қочгани боис, ичиб ўзига келсин учун, муздай сув қуйиб узатишган, дея хаёл қилиб, сувга ютоқиб энгашди...

Сувон абдол қаттиқ мулзам эди. «Қайнар хумча»сини келтириб, намойиш қилиши оқибатида шундай номи қуруқ, лекин супраси улуғ шахснинг оғиз-лунжи куйгани учунгина эмас. Бунинг амаллаб бир иложини қилишди. Раис оғзидан сув пуркаб, қўлидан пиёлани тушириб юбориши баробар, ҳайъат аъзолари ҳам ўзларига келиб, питирлаб қолишди.

Кимдир шоша-пиша дастрўмоли билан раиснинг каппа очиқ оғзини елпишга тутинди, кимдир унга муздай сув қуйиб ичирди. Ҳайъат аъзоларидан бири эса раиснинг каппа очиқ оғзига кафтини тутиб, қандайдир тушунарсиз ҳаракатлар қила бошлади.

— Нима қиляпти? — деб сўрашди тушунмаганлар ҳайрон бўлиб.

— Тафтини оляпти, тафтини оляпти, — деб изоҳ беришди фаҳми етганлар.

Афтидан, у буни уддалади. Чунки, пичадан сўнг раис ниҳоят оғзини юмди ва атрофида гирдикапалак бўлаётган ҳайъат аъзоларига нимадир деди. Нима деб айтгани ҳайъат аъзолари жойларига қайтиб ўрнаша бошлашгач маълум бўлди.

Раис бошқа миқ этмади. Оғзини кафти билан тўсиб, воқеанинг ривожини жимгина кузатиб ўтирди. Унинг том маънодаги мўъжиза билан илк бор бу тарз юзма-юз келгани тайин эди. Шунда ҳам шўрликнинг оғзи куйди.

Раис ўрнига унинг ўнг ёнида ўтирган ҳайъат аъзоси сўз олди.

— Халқимиз қўли гул ҳунармандлар, амалий санъат усталарига чиндан жуда бой, — деб бошлади у. — Мана, бугун ўзингиз кўзингиз билан кўрдингиз, ҳаммамиз яхши танийдиган укамиз...иҳм...Сувон... Сувонқул бизга ўзи ясаган антиқа хумчасини намойиш қилди...

— Шунинг ўзими? — деб бўлди унинг гапини томошаталаблардан кимдир ҳафсаласи пир бўлгандек.

Унинг бу саволи сўз олмиш ҳайъат аъзосига эмас, кўпроқ Сувон абдолга тегишли эди.

— Шу, — деб жавоб берди Сувон, «Нима, шунча кўрганларинг озми?», дегандек мўлтираб.

— Балки, масаллиқ солиб кўриш керакдир? — деб айтди ошнинг илинжида қошиқ кўтариб келганлардан бири умид билан.

Сувон: «Қайдам», деган каби илжайиб, бош чайқади.

Умиди пучга чиққан томошабинларнинг кайфияти, афтидан, ҳайъат аъзоларига ҳам ўтди. Улар Сувоннинг уқуви, интилиши, халқ амалий санъатининг қадимий анъаналаридан бохабарлигини олқишлаган ҳолда, хумча асносида туғилган айрим фикр-мулоҳазалари билан ўртоқлашишни ҳам унутишмади. Яъни, муҳтарам кулолимиз ясаган хумчасини кўтариб, бу ерга йўл олганида бироз адашмадимикан, ахир, бу ерда мутлақо сирли, жумбоқли воқеа-ҳодисалар тадқиқи билан шуғулланишади, асло қандайдир сопол туваклар билан эмас, ҳатто улар сувни оловсиз қайнатса ҳам, майли, бу тувак оддий эмас, антиқа тувак ҳам бўла қолсин, хўп, лекин у кимга зарил, кимга ва не мақсадда, сув қайнатгани? Бе-э, сув қайнатишга, нима, газ ўчоқ йўқми ё ўтин қаҳатми?

Шу билан бу можарога нуқта қўйилди. Тўғрироғи, шундай деб ўйлашди. Яъни, бас, тамом, нуқта қўйилди, деб. Сувон абдолнинг кошифлигига. Бироқ адашишган экан.

Кўп ўтмай шаҳарда яна овоза тарқалди:

— Ҳой, эшитдингизми, Сувон элга дастурхон ёзяпти эмиш.

— Қайси Сувон?

— Абдол-да.

— Йўғ-э? Нечук? Қаердан кун чиқибди?

— Ҳа, оддий дастурхон эмас, «очил дастурхон»миш. Сувон шундай бир им қоқса — бас, ёзилиб, устида минг турли нознеъмат муҳайё бўлармиш.

— Ё тавба!

«Очил дастурхон»нинг намойиши белгиланган уюшма биноси аввалгидан ҳам гавжум эди. Ҳамма ўзи истаган, орзу қилган тилсимотнинг ниҳоят содир бўлишини интиқлик билан кутарди.

Айтиш мумкинки, бу сафар ҳам тўпланганларнинг кўз ўнгида ақл бовар қилмайдиган тилсимот содир бўлди. Сувон абдол кўрган заҳоти ҳамма ўзича тилларда достон «очил дастурхон» деб гумон қилган ва адашмаган тўрт буклоғли оқ ниманидир тўрда қўр тўкмиш муҳтарам ҳайъат қаршисига келтириб қўйди. Ҳайъат раиси ўтган сафаргидек қизғин фаоллик кўрсатмади. Фақат унинг икки ёнида қатор тизилмиш аъзоларгина Сувоннинг матоҳини қўл учида ушлаб кўриб, ўз одатларича бир-бирлари билан сирли кўз уриштириб олишди. Сўнг улардан бири, ўша, бурноғи гал раиснинг оғзи куйгач, жиловни ўз қўлига олган ҳайъат аъзоси Сувонга: «Бошла», дегандек ишора қилди. Сувон бошлади. Ҳамма унинг ҳайъат қаршисидаги ҳайҳотдай столда тўрт буклоғли ҳолда турган дастурхонга қараб им қоқиши, жуда бўлмаганда кўз қисишини кутарди. Лекин, Сувон им қоқмади. Кўз қисгани ҳам йўқ. Ўтган сафаргидек шошилмай юриб бир чеккага ўтди ва чўнтагидан гугурт қутисидан сал катта ниманидир чиқарди. Уни ҳайъат аъзолари тарафга тўғрилаб, бош бармоғи билан худди қўнғироқ тугмасини босгандек бир ҳаракат қилди, холос. Ҳайъат аъзолари қаршисида тўрт буклоғли турган дастурхон бирдан жонланиб, уларнинг олдидаги ҳайҳотдай столни энлаб, ёзилди.

Бу тилсимотга гувоҳ бўлганларнинг ҳайрати чексиз эди. Бироқ улар мўъжизанинг давомини кутишарди. Буни ўша — бурноғи гал жиловни қўлига олган ва ҳануз уни қўлида маҳкам тутган ҳайъат аъзоси Сувонга англатди.

— Хўш? — деди у абдолга раисники сингари мугуз кўзойнаги остидан қараб.

Сувон унинг саволини англамади.

— Лаббай? — дея, у қўлини кўксига қўйиб, жиловдорга савол назари билан тикилди.

— Кейин-чи? — деди жиловдор бетоқат.

Сувон абдол: «Бўлди, ҳозир-да», дегандек, бош ирғаб, куллуқ қилди ва тағин ўша гугурт қутисидан сал катта ниманидир ҳайъат тарафга тўғрилаб, ундаги қайсидир тугмани босди.

Тилсимот тағин такрорланди. Фақат охиридан бошига қараб — яъни, дастурхон яна бирдан ҳаракатга келди ва худди аввалгидек тўрт буклaниб, йиғилди.

Ҳеч ким бундайин жўн хотимани кутмаган эди. Дастурхоннинг ўз-ўзидан ёзилиши барчани беҳад ҳайратга солган, шавқини оширган, дилини орзиқтирган бўлса, унинг бўш ҳолда қайтиб йиғилиши айни тилсимотдан олинмиш жамики таассуротларни бир зумда елга учирди.

Сувон абдолнинг ҳам ҳафсаласи уларникидан кам пир бўлмади.

«Биз сирли, жумбоқли ҳодисалар билан шуғулланамиз, — деб уқтиришди унга. — Мурватини бураса, ёзилиб, сўнг тағин йиғиладиган дастурхонлар билан эмас». Шунга ўхшаш ҳар хил ашқол-дашқоллар устида пешона тириштирувчи илмий муассасаларга элтиб кўрсатишни тавсия қилишди.

— Ё, ана, маиший хизмат кўрсатиш вазирлигидагиларга. Балки, уларга бундай дастурхон асқотар?..

Сувон абдол уларнинг маслаҳатига қулоқ тутиб, илмий муассасаларга бош уриб бормади. Маиший хизмат кўрсатиш вазирлигидагилар ҳузурига ҳам. Бунинг сабабини ҳамма ҳар хил тахмин қилди. Улар орасида ҳақиқатга яқинроғи шу эдики, Сувон тайинли бир маълумотга эга эмасди, унинг қачондир мактабга қатнаганини ҳам биров эслаёлмасди. Саводининг тайини бўлмаган одамни илм даргоҳларининг ҳеч бирига яқин йўлатишмаслиги, ўзини иззат қилган бирорта ҳам олим у билан гаплашмаслиги, кашфиётини тан олмаслигини эса Сувон тушунарди. У кейинги маслаҳатга ҳам қулоқ солмади. Афтидан, Сувон бесавод, оми, қўлидан тайинли бир иш келмайдиган «абдол» бўлса-да, ўз меҳнатининг қадрини яхши англар, уни чақага алмашиб, паст кетишни истамас эди.

Кўп ўтмай Сувоннинг номи тағин тилларда айланди.

— Ҳой, эшитдингизми, Сувон «учар ликоп»ни уйига қўндирганмиш.

— Йўғ-э? Боя уйи олдидан ўтаётиб, ҳовлисига кўзим тушовди, кўринмовди-ку.

— Ҳойнаҳой, Сувон унга миниб, у-бу иш билан кетган чиқар. Бугун пешинда уни элга кўрсатармиш-ку. Ишқивозларни «ликоп»га ўтказиб, учирса ҳам керак.

Сувон абдол қирқ туя сўйиб, элни чақирмаган эди. Балки шунгами, пешинга яқин ҳамма шаҳарнинг ҳар ёғидан ўша, «эски жой» — уюшма биносини қора тортиб келаверди. Бирпасда бу ерда тумонат одам тўпланди. Барчанинг нигоҳи бинонинг эшик ва деразаларида, уларнинг қайси биридан «учар ликоп» сиғиши мумкинлигини ўзларича тахмин қилишарди.

«Наҳотки?»

Барчанинг миясида туйқус шу савол туғилди. Сўнг эса уларнинг бир-бирларига қадалмиш нигоҳларида ҳам акс этди. Мавжуд тасаввурларга кўра, ҳайбати бир эмас, бир уюр отни ҳуркитиши лозим бўлган «учар ликоп»ни оддий бир ликоп даражасигача кичрайтириш мумкинлигини ҳеч ким ақлига сиғдиролмасди. Бироқ ишонмай иложлари йўқ эди. Чунки ликоп Сувон абдолнинг қўлида эди ва уни айни дам абдол ҳайъат аъзолари қаршисида тутиб турарди.

Ликоп чиндан ҳам оддий эди. Йўқса, уни кўриб ҳайъат аъзоларининг афти бундай буришмаган бўларди. «Учар ликоп»да сайр қилмоқ ниятида бу ерга тўпланган ишқивозларнинг ҳам. Лекин, уларнинг дилларида умид учқуни ҳали сўнганича йўқ эди. Зеро, Сувон абдол борлигига уларнинг ишончи комил, мурватни ҳали бурамаган эди. Уни ликопнинг ўзида, деб тахмин қилишганди. Бироқ, мурват, ўтган сафаргидек, Сувон абдолнинг кенг ҳалпиллаган иштони чўнтагига бемалол жо бўлувчи ўша, гугурт қутисидан сал катта сирли бир нимага ўрнатилган экан. Бу Сувон уни чўнтагидан чиқариб, ўтган галгидек, ҳайъат аъзолари қаршисида турган «учар ликоп»га йўналтирганида маълум бўлди. Ҳайъат аъзоларининг, чамаси, «Агар ликоп катталашса, бизни босиб қолмасмикан?», деган ҳадикда ранг-қути ўчди. Аммо Сувонга эътироз билдиришга улгуришмади — улар кўзлари ола-кула бўлиб, ҳайҳайлаш учун лаб жуфтлашган лаҳза абдол мурватни бурадиi...

Агар ликоп чиндан ҳам каттарганида, уларни босиб қолиши аниқ эди. Лекин ликоп каттаргани йўқ, балки барчани ҳайратга солиб, аста жойидан қўзғалди. Лаҳза ўтмай, у ҳайъат аъзоларининг бошлари узра ғувиллаб парвоз қиларди. Сўнг бу ерга тўпланмиш ишқивозларнинг бошлари устида айланиб уча бошлади. Узоқ учди. Ниҳоят, Сувон «учар ликоп»ни ҳайратдан қошлари пешоналаридан бир қарич тепага ирғиб чиқиб, оғизлари ланг очилиб қолган ҳайъат аъзолари қаршисида муаллақ қотирди. Фақат ҳайъат аъзоларининг эмас, ликопнинг парвозига гувоҳ бўлмиш барчанинг ҳайрати чексиз эди. Ёлғиз Сувонгагина бу туйғу дахл этмасди. Афтидан, фақат бир ҳолда у ҳайратга тушган бўларди — ликоп учмаса. Ёки, ликоп ҳайъат аъзоларининг қаршисида муаллақ қотгач, унинг ишораси билан кетидан нуқул соядек эргашиб юрувчи чурвақаларидан бири чопқиллаб келтирган сочиққа ўроғли мўъжаз қозонча бўш бўлиб чиқса. Бироқ қозонча бўш эмас эди ва Сувон ундан ликопга тўлдириб таом сузди.

Томошага тўпланганларга бирдан жон киргандек бўлди. Ликопга сузилмиш таомнинг ҳиди барчани маст қилди. Аслида, у оддий таом эди. Ҳиди ҳам бошқа таомларникидан сира фарқ қилмасди. Бироқ бошқа таомлардан фарқли ўлароқ, у оддий эмас, «учар ликоп»га сузилганди ва шу боис ундан таралмиш ҳид бўлак шундай таомларникидан ўн баравар хушбўйроқ, мазаси эса юз чандон лаззатлироқ туюлиб, иштаҳаларни қитиқларди. Сувон таомни ликопга сузгач, қўлига қошиқ олиб, намойишкорона бир тарзда ундан тотинмоққа ҳам киришдики, бу томошага тўпланганларнинг баттар суқини келтирди. Абдолнинг тотинмоқдан мақсади асло қорин тўйдириш ёки кимнингдир суқини келтириш эмаслиги, таомдан номига икки-уч қошиқ олиб, қўлини тортгани ва уни кўксида қовуштирганча ҳайъат аъзоларига манзират қилганидан сўнг ойдинлашди. Бироқ, ҳайъатдагилардан ҳеч ким ликопдан тотинмоқ у ёқда турсин, унга тумшуғини яқинроқ келтиришга ҳам ботинмади. Ҳайъат раисининг аянчли тажрибаси уларга яхшигина сабоқ бўлган кўринарди.

Авомга эса Сувоннинг бу ажабтовур «учар ликоп»и беҳад манзур бўлди. Гарчи, абдол уларнинг ҳеч қайсисига таомдан тотинмоқни таклиф қилмаган эса-да. Фақат таомни ликопга сузишдан олдин, уни қозонда пиширмоқ лозимлигидан ташқари, албатта.

Бинодан чиқар экан, Сувон тўхтаб, нигоҳини кўкка қадагани, сузиб кетаётган яккам-дуккам оқ булутларга термулиб, озроқ тургани ва худди ниманидир маъқуллаган каби, бир-икки бош ирғаб, сўнг йўлида давом этганини ҳамма кўрди, аммо ҳеч ким аҳамият бермади. Буни улар кейин эслашди. Сувоннинг қораси кўринмай қолганидан сўнг. Фақат уюшма остонасидагина эмас, умуман, маҳалла, кўчакўйда ҳам. Ликоп воқеасидан пича кейин унга мудом кетидан эргашиб юрувчи бир этак фарзандни туғиб берган хотинининг сепида келмиш эски, куя еган гиламни чурвақаларига кўтартириб, кўчада у ёқдан-бу ёққа икки-уч ўтганини кўргандек бўлишди.

— Тағин нима нағмани ўйлаб топди экан-а, бу хумпар? — деб таажжубланганларини ҳам эслашади.

Сўнг Сувон ғойиб бўлди.

Бошда ҳеч ким бунга жиддий эътибор бермади. Йўқолса йўқолибди-да, нима, шунга ҳам ота гўри — қозихонами? Қаёққа йўқоларди? Ўтиргандир-да уйида, тухум босиб, жўжа очириб, еяр оғизни кўпайтириб. Худди ейман, ичаман деб оғиз очиб турган шунча чурвақаси камдек... Сўнг бирдан илғашдики, Сувоннинг етовисиз бир қадам босмайдиган чурвақалари нечукдир усиз, нуқул кўчада бир ерга ғуж бўлиб туриб олиб, кўкка илҳақ кўз тикишгани-тикишган.

— Отасининг болалари-да, — деб изоҳлашди буни одамлар. — Айни пишиқчилик маҳали ҳам «Олма пиш, оғзимга туш», деб кўкка тикилишади.

— Ҳа, нима бу, нуқул осмонга қараб оғиз очганларингочган? Олма тушармикан, деб пойлаяпсанларми? — дея, ярим ҳазил, ярим чин асносида уларга гап айтганлар ҳам бўлди.

— Йўқ, дадамларни, — деб жавоб қайтарди уларнинг энг ўспирини жиддий.

«Ҳа, шундай, осмонга қараб, оғзимизни каппа очиб, олма тушармикан, деб пойлаяпмиз», деб тасдиқлашса, улар кўпроқ ишонишган бўлишарди. «Ана, биттамизникига тушди, қаранг, кавшаяпти», деб айтишса ҳам. Айни жавоб, табиийки, барчанинг кулгисини қистатди. «Бола-чақа юки оғирлик қилиб, эр йигит аста жуфтакни ростлаган кўринади», деб ўзича фол очганлар ҳам топилди. «Жужуқларнинг кўнгли яримта бўлмасин учун уларга шундай ўргатишган», деб изоҳловчилар ҳам.

Орадан йил ўтди.

Сўнг тағин бир йил...

Сувоннинг жужуқлари улғайишди. Ўспирини отаси билан қарийб бўйлашди. Бари ўз нонини ўзи топиб ейишни ўрганди. Аммо абдолдан ҳануз дарак йўқ эди. Фарзандлари эса ҳамон унинг илинжида кўкка илҳақ термулиб чарчашмасди. Ҳолбуки, улар рост-ёлғонни фарқлайдиган ёшга етишган эди. Ҳеч бўлмаса уларнинг тўнғичи. Не ажабки, айнан у отасининг йўлига ҳаммадан фаолроқ кўз тикиб, кўкка илҳақ термуларди. Юриб кетаётиб ҳам, юмуш қилаётиб ҳам... Баайни унинг кўкка дегунча улар ўша, азалдан тўпланиб, кўкка тикилиб одатланишган жойларига чопишар, кун ботишига яқин бари шу ерда йиғилар, ғуж бўлиб нуқул кўкка термулишгани-термулишган эди.

Чиндан ҳам, Сувоннинг фалакка учганини ўз кўзи билан кўрмаган киши унинг қайтишини бу қадар илҳақ кутмаган бўларди. Буни одамлар секин-аста тан ола бошлашди. Хотира сандиқларини титкилаб, Сувон ўзи болаликдан шундай ғалати бўлгани, эс-ҳуши жойида одам ҳеч қачон ишонмайдиган аломат нарсаларга ишонгани, фақат эртакдагина учрайдиган ҳар турфа ғаройиботлар — учар гиламларми-ей, шу кабиларни орзу қилганини эслашди. Тан олишдики, Сувон ўзининг барчага маълум абдолваш ҳолига ҳеч ким билмайдиган, ҳеч кимнинг ақли ҳам етмайдиган бошқа бир оламда яшаган экан. Куни кеча Сувонга зурёд саналмишларнинг бир ерда ғуж бўлиб, кўкка илҳақ термулиб туришларига ошкора истеҳзо билан қараганлар энди уларнинг қаршисидан ўтишаркан, бир зум тўхтаб, қўлларини пешоналарига қўйиб осмонга тикилишарди.

Асар тўлиқ ҳолда «Ёшлик» журналининг яқин сонларида чоп этилади.

Кино

ЭСТЕТИК МУСТАҚИЛЛИККА ЭРИШИШ ЙЎЛИДА

Бир неча йиллар муқаддам «театр ўрнини янги, қудратли санъат — кино эгаллайди», «саҳна эмас, экран ҳаётийроқ кўринади, шу боис спектакл эмас, филмлар керак бизга...», каби даъволар бўларди. Вақт ўтиши билан бундай иборалар кино ва телевидениега нисбатан ишлатилди. «ТВ кино ўрнини эгаллайди», деб «башорат» қилдилар. Эндиликда бундай башоратларнинг асоссиз экани маълум бўлди.

Мулоҳазаларимизни бу тарзда бошлаганимиз боиси кино мустақиллик даврида янги, жуда юксак довон ошишга тараддуд кўраётганида. Видео эстетикаси, ТВ имкониятлари кўпчиликнинг диққатини тортиб турган ҳозирги дамда кино тасмасига туширилган ҳамда катта экранда кўпчилик ҳузурида намойиш этиладиган асарга бўлган эҳтиёж сўнмаяпти. Шу сабабдан кино ишлаб чиқариш йўлга қўйилгани, давлат студиялари бадиий, ҳужжатли, мултипликацион филмлар, «Зумраша» ҳажвий киножурналини муттасил ишлаб чиқараётганининг аҳамияти катта. Бундай ижодий «кўрсаткичлар» кино соҳасида ҳам оқил сиёсатга амал қилинаётганини тасдиқлайди.

Кино аҳли бундай ғамхўрликнинг қадрига етишини биламиз. Шу билан бирга, бу ҳаракатлар, ижодий меҳнатнинг самарасини билиш мақсадида филмларга мурожаат этамиз. Шунда анчагина мураккаб манзара намоён бўлади. Баркамол асарлар яратишга интилган кино аҳли миллий адабиётга, унинг вакиллари тажрибасига мурожаат этиш ҳоллари тез-тез учраб турибди.

Мустақил адабий асарлар заминида вужудга келган «Отамдан қолган далалар», «Ёлғиз ёдгорим», «Севги», «Пиёда» филмларини диққат билан кўриб, уларга асос бўлган Тоғай Мурод, Хайриддин Султонов, Усмон Азим ҳамда Эркин Аъзам асарларини қиёсий ўргансак, ҳозирги амалиёт учун ҳам, экранлаштириш санъати назарияси учун ҳам муҳим хулосаларга келамиз. Чунончи, бадиий асар экранга тўла кўчишига зарурият борми? Мазкур асарларнинг барчаси ҳам тўлиқ метражли бадиий кинотасмага асос бўла оладими?

Бу каби саволларга буткул ижобий жавоб бериш мушкул. Зеро, экранлаштирилган асарлар ўз фазилатларига, ўз хусусиятларига эга бўлса-да, уларнинг барчаси экранга тушавермаслигини сезиш қийин эмас. Наср қонун-қоидаларига биноан ёритилган мавзу драматик шаклда ҳам ўзининг ёрқин ифодасини топишини таъминлашга ҳар доим ҳам шароит бўлмаслиги, айрим асарларда кинематографик тафсилотлар етишмаслиги маълум. Шу боис долзарб масала кўтарилиши нуқтаи назардан шубҳа уйғотмайдиган «Отамдан қолган далалар» филми миллий кино санъатимизда янги сўз, бадиий кашфиёт сифатида қабул қилинишига шубҳамиз бор. Асарда Шуҳрат Аббосовнинг режиссёрлик маҳорати ҳикоя маромини қуришда, актёрларни танлаш ва улар билан ишлашда кўзга ташланди. Лекин режиссёрнинг бадиий бисоти қанчалик бой бўлмасин, филмнинг экрандаги тақдирини адабий сценарий ҳал қилади. Шундай экан, муқаддас тупроғимизга рус чоризми бостириб кириши, жангу жадал тафсилотлари ҳамда уларни таърифлаш йўлидаги изланиш давом этади, деб ўйлаймиз.

Лирик садоларга, эл-юртини соғинган йигитнинг мураккаб ҳолатини тасвирлайдиган таъсирчан кадрларга бой «Севги...» филмида эса драматургик бўшлиқ мавжуд. Тасмада бирор «юкка» эга бўлмаган масалалар учрайди. Бунга сабаб бир соату йигирма минут давом этадиган филмга ҳикоя (сўнгра сценарий) замин қилиб олинганидир. Бу ҳол филмларнинг метражи масаласи билан жиддий шуғулланиш, уни сценарий қабул қилинишида белгилаш, сўнгра унга суратга олиш ва монтаж жараёнида амал қилиш зарурлигини кўрсатади.

Ҳажми, таркиби, воқеалар тизими, бадиий ечими жиҳатидан киноновелла даражасидаги сценарийларнинг метражи сунъий равишда чўзиб юборилиши ҳоллари оригинал сценарийлар филмларга айланганида ҳам учрамоқда. «Кичкина табиб» бунга мисол бўла олади. Бу асарнинг кўпгина фазилатлари бор. Муаллиф ва режиссёр З. Мусоқов ўз сценарийсини суратга олиш майдончасида бойитишга, монтаж хоналарида ихчамлашга интилгани сезилади. Изланиш самара берганини, юксак малакали актёрлар Мурод Ражабов ва Ҳожиакбар Нурматов, Ражаб Адашев маҳоратидан, ҳаваскор ёшларнинг самимияти, ёқимтойлигидан фойдаланилганини кўрамиз. Нозик дидли оператор Абдураҳим Исмоилов танлаган композициялар, тасмага муҳрланган манзаралар, портретлар асар ғоясини очишга қаратилган. Лекин бу гал ҳам сценарийнинг айрим саҳифалари адабий жиҳатдан бўш ёзилгани сезилган. Шу боис филмнинг заиф жойлари учрашини қайд этамиз.

«Ёлғиз ёдгорим»ни кино йилининг дурдонаси, десак муболаға бўлмас. Уни қуйида бироз таҳлил қилишга уриниб кўрамиз. Кези келганда мазкур асарда ҳам «ортиқча» кадрлар учрашини айтиб ўтмоқчимиз. Бу гал улардан драматургик бўшлиқни тўлғизиш учун фойдаланилган эмас. Драматизм чўққисига чиққан дамларда бир-бирига ўхшайдиган, бир-бирини турли шаклларда қайтарадиган кадрлар, овоз воситалари пайдо бўлади. Режиссёр Собир Назармуҳамедовга улар қадрли эканлиги сабабларига тушуниб етамиз: актёрларнинг, операторнинг меҳри, эҳтирос ила образ яратишлари жараёни ниҳоятда таъсирчан бўлган. Шу сабабдан ёлғиз фарзандидан ажраган ота-онанинг фарёди, йиғиси, ўзларини қурбон этиб, ўқ еган ўғлига ҳаёт беришга тайёрлигини ифода этишлари эпизодлари меъёридан ортиқ чўзилиб кетгани кўзга ташланади. Шу каби икки-уч эпизод ихчамланишидан филм ҳам, томошабин ҳам манфаатдор. Лекин асосий кадр, эпизодда ўзбекнинг саховати, муруввати, бағрикенглиги, олижаноблиги бадиий тадқиқ қилинади. Асарнинг фазилати, бошқа филмлардан фарқи шундаки, у юртимизга, унда истиқомат қиладиган ёшу қарига меҳр уйғотади.

«Воиз»да (муаллиф ва режиссёр Юсуф Розиқов) асримиз бошларига оид воқеалар ва уларнинг иштирокчилари намоён бўлади. Муаллиф бир серияли асарида катта даврни қамраб олмоқчи бўлганиданми, инқилоб келтирган офат, азоб-уқубат, геноцид ҳали етарли идрок этилмаганиданми, ҳар қалай, барча образлар қиёмига етган, воқеалар чуқур бадиий ифодасини топган, деб бўлмайди. Лекин «Воиз» катта йўлдаги дастлабки, анчагина дадил қадам сифатида эътиборга лойиқ. Айни вақтда долзарб, жуда мураккаб мавзунинг нафис талқинини таъминлаш учун нималар қилиш кераклиги ҳақида ўйлаймиз. Сийқаси чиққан усуллардан воз кечиш, образлилик, теранликка эътибор бериш, оддий ахборотдан қочиб, бадиий умумлашмаларга интилиш — кинода эстетик мустақилликка эришиш йўлларидан биридир. Замонамиз воқеаларини, ўтмишини катта экранда тасвирлаш бадиий бисотни доимо бойитиб боришни, талабчанликни — айниқса, сценарийга талабчанликни — ҳеч сусайтирмасликни тақозо этмоқда. Давримиз кун тартибига қўйган масалалар шунчалик мураккаб, нозик, кўпқатламлики, уларни бир-икки бўёқ билан, оқ ва қора туслар билан таърифлаб бўлмайди. Жўн ечимлардан қочиб, бадиий тўқима сержило, теран фикрга бой ва гўзал бўлишини таъминлаш ҳақида ўйлаш керак.

Бугун мавзу ва унинг талқин йўлларини ўзимиз, мустақил равишда танлаш ҳуқуқига эга бўлдик. Ҳозирги ва кечаги кун экранда ўзининг ҳаққоний аксини топиши учун шарт-шароит вужудга келди. Энди сценарийларнинг аксарияти ўзбек тилида ёзилмоқда. Кинонинг бошқа ташкилий, техник, иқтисодий масалаларини ўз юртимизда ҳал этишга ўргандик. Лекин эстетик мустақилликка эришиш учун ҳали кўп изланиш, меҳнат қилиб, бадиий бисотимизни бойитиш зарур. Бунинг учун илм аҳли санъат ва у ҳақдаги жаҳон кинематографиясининг бугунги куни билан яқиндан, муттасил танишиб бориши, ижодий баҳсларга фаол иштирок этиши, рақобатбардош сценарийлар, филмлар, рисолалар яратишлари талаб этилишини биламиз. Бинобарин, жаҳон кинофестивалларининг маъмуриятлари билан узвий алоқада бўлиш, анжуман кунлари ўзбек филмларининг кўригини ташкил этиш, миллий анъаналарга таяниб эстетик мустақилликка эришиш арафасида турган ўзбек кинематографиясининг кечаги занжирбанд ҳолини ҳам, ҳозирги эркин ижод дамларини ҳам намойиш этишнинг ижтимоий-сиёсий аҳамияти, умумэстетик қиммати бор. Бу муаммони ҳал этиш учун Тошкент кинофестивалининг халқаро миқёсда обрў қозонишига эришиш, унинг экранида ўзбек элида суратга олинган ва ҳозирги юксак талабларга жавоб берадиган асарларни муттасил кўрсатиб бориш талаб этилади. Бунинг учун эса фестивалимизнинг доимий ишлаб турадиган гуруҳини ташкил қилиш ва у ҳозир узлуксиз фаолият кўрсатиб келаётган кино анжуманлари маъмуриятлари билан мустаҳкам алоқа ўрнатишини, улар билан ҳамкорликда иш олиб боришини таъминлаш зарур. Кино мутахассисларининг мазкур гуруҳи ўз минбарига (ойда бир марта чоп этиладиган газетасига), ноширлик ва реклама шахобчаларига эга бўлишини давр талаб этмоқда.

Ҳамидулла АКБАРОВ

«ЮЛДУЗ»НИНГ ЯГОНА МУҲАББАТИ

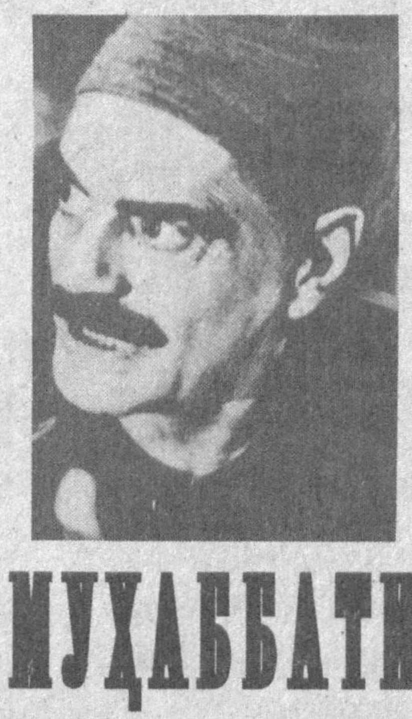

Жаҳон киноси юлдузлари

Бир вақтлар унинг номини эшитиши биланоқ, ҳар қандай томошабиннинг кўзлари қувонч ва ҳайратдан порлаб кетарди. Мухлисларини айтмайсизми! Ҳозир эса сочлари оппоқ оқарган, юзларига кексалик ўз изларини солган, лекин кўзлари... улар ҳамон ўтли боқади.

Асримиз мўъжизаси бўлмиш кинонинг «олтин даври» — 50-60 йиллар бизга турфа ёрқин юлдузларни ҳадя этди. Марчелло Мастрояни (Италия), Луи де Фюнес (Франция), Тосиро Мифунэ (Япония), Марлен Брандо (АҚШ)... Улар кино оламига дадил кириб келиб, юлдузлар шоҳсупасини эгалладилар. Бу юлдузлар орасида мисрлик актёр Умар Шарифнинг алоҳида ўрни бор.

Аслида католик оилада дунёга келган, кейинчалик эса тақдир тақозоси билан мусулмон динини қабул қилган, ҳаёти нафақат омадли онлардан, балки иккиланиш ва йўқотишлардан иборат бўлган бу серқирра санъаткорнинг ижод йўли бир текисда кечмади. Бироқ унинг 50-70-йилларда яратган образлари жаҳон киноси дурдоналарига айланди.

Умар Шарифнинг асли исми Мишел Шалхуб бўлиб, 1932 йили Александрияда туғилган. Бу католик оиланинг таомилига кўра, ўғил албатта тижоратчилик билан шуғулланиши керак эди. Лекин қайсар ўғил ота-онасининг хоҳиш-иродасига қарши ўлароқ бирату́ла Лондондаги Қирол драма санъати академиясини танлади — унда актёр бўлиш истаги ниҳоятда кучли эди. Ниятига эришди ҳам. Ўзига тўқ оилада тарбия кўрган, маълумотли, аслзода, қадди-қомати келишган бу йигитга тақдир ойдин йўл очаётганди.

1952 йили у мисрлик режиссёр Юсуф Шохиннинг «Водийдаги олишув» филмида илк ролини ижро этди. Айнан шу киноасар бизнинг экранларимизда намойиш этилган биринчи Миср филмидир. Демак, Умар Шариф бизни Миср киноси билан таништирди. Шу филмда у билан бирга ўйнаган мисрлик кино юлдузи Фатем Хамамага ошиқу беқарор бўлиб қолган ёш актёр унга уйланишга аҳд қилади. Бунинг учун исм-шарифини ўзгартириб, ислом динига киради. Яъни, шу кундан бошлаб Мишел Шалхуб эмас, Умар Шарифга айланади.

1960 йили Франция-Тунис кино усталари ҳамкорлигида суратга олинган «Уйимиздаги эркак» филмида бош ролни ижро этди. Миср киносининг етакчи актёри Умар Шариф шу тариқа чет эл кино ижодкорларини ҳам қизиқтириб қолди. Унинг учун жаҳон экрани сари йўл очилди.

60-йиллардан Умар Шариф чет эл киностудияларида, жумладан, Америка, Франция, Италия ва бошқа мамлакатларда суратга туша бошлади. У иштирок этган филмлар ғаройиб ишқий саргузаштлари, ранг-баранг либослари, лирик-романтик кайфиятдаги қаҳрамонлари билан томошабинлар эътиборини жалб этди. Жумладан, «Араб Лоуренси», «Чингизхон», «Майерлинг», «Яшил муз», «Рим империясининг тугатилиши», «Аломат қиз», «Хелло, Долли!», «Ғалати хоним», «Бор экан-да, йўқ экан...», «Сирли орол», «Олисдаги чодирлар» филмлари Буюк Британия, АҚШ, Италия, Испания, Франция киностудияларида суратга олинган. Айниқса, «Араб Лоуренси» филми актёрга катта шуҳрат келтирди, у Америка киноакадемиясининг олий мукофоти — «Оскар»га сазовор бўлди.

1964 йили Умар Шариф чет элга кетади. Рафиқаси Фатем Хамама эса Мисрда қолишга қарор қилади. Машҳур киноюлдузларнинг оиласи барбод бўлади. Фарзандлари отаси билан Парижга йўл оладилар.

Ижодий фаолияти давомида Умар Шариф таниқли киноюлдузлар Катрин Денёв, Барбара Стрейзандлар билан ҳамкорликда ўйнади. Актёрнинг кинорежиссёр Девид Лин суратга олган «Доктор Живаго» филмидаги образини томошабинлар ҳамон ҳайрат билан эслайдилар.

70-йилларга қадар Умар Шарифнинг ижодий камолот даври бўлди. Унинг қаҳрамонлари — кўркам ва бадавлат шаҳзодалар, хушбичим маҳбублар, келишган ва жасур йигитлар актёрни дунёга танитди.

Хўш, Умар Шарифнинг шуҳрат чўққисига кўтарилишига нима ёрдам берди? Нима учун юзлаб киноактёрлар ичидан мухлислар айнан уни танладилар.

Ташқи кўркамликнинг ўзи кифоя қилмайди, албатта. Умар Шарифнинг фақат ўзигагина хос жозибаси, ижро услуби, маҳорати бор. У образларига юзаки ёндошмайди, қаҳрамонларининг кечинмалари ичра яшайди. Бутун эҳтиросини, ҳиссиётларини бахшида этади. Шундандир балки, томошабинлар унинг ижросига бефарқ бўлолмайдилар.

Сўнгги йиллар Умар Шариф учун оғир ижодий таназзул бўлди. Ўзини ҳеч кимга кераксиз ҳис этиш санъаткор учун ҳалокат эди. Лекин шу орада уни яна қайноқ ҳаётга қайтарувчи бир илинж, умид пайдо бўлади. Бу Б. Домингеснинг «Камалак ўғриси» романи асосида суратга олина бошлаган филм эди. Умар Шариф жаҳон киносининг кўплаб машҳур юлдузлари даъвогар бўлган бош ролда ўзини синаб кўришларини сурайди ва мақсадига эришади. Лекин кино санъатида ўзлигини топиш, аввалги мавқеини тиклаш осон бўлмади, негаки орадаги танаффус жуда катта бўлганди.

Умар Шариф Миср киносининг етакчи режиссёри Салоҳ Абу Сайфининг «Мисрлик» филмида ҳам суратга тушди. Режиссёр Хани Лошининг «Қўғирчоқбоз» филми эса унинг яна Миср киносига қайтганидан далолат берди. Бу иккала филм Халқаро Тошкент кинофестивалида ва Тошкентда ўтказилган Миср киноси ҳафталигида намойиш этилган. Бундан ташқари, ойнаи жаҳонда намойиш этилган «Саҳро даъвати» филмида ҳам Умар Шарифдек киноюлдуз билан учрашиш бахтига мушарраф бўлдик. Мазкур филмда актёр ўта маккор ва мағрур, ақлли ва шафқатсиз араб амири образини яратган.

Ҳозир жаҳон киноси юлдузи Умар Шариф 66 ёшда. «Мен яна кўплаб ижодий ютуқларни қўлга киритишимга ишонаман. Кино қайтадан қаддимни ростлаб олишда, актёр сифатида қайта туғилишимда муҳим қадам бўлди», дейди актёр. Кинодан ташқари у тижорат ишлари билан шуғулланади. Тўрт тилда бемалол сўзлашади. Унинг жони-дили — отлар.

Актёр режиссурада ҳам имкониятларини синаб кўрди: она-юрти — Мисрнинг тарихи, этнографияси ва бугунги ҳаёти ҳақида ҳикоя қилувчи бир нечта ҳужжатли филм яратди.

Умар Шариф ёшлиги, мисли кўрилмаган шон-шуҳрати билан афсус-надоматсиз хайрлашди. Бироқ ҳамон ҳаётидаги ягона муҳаббати бўлган соҳибжамол Фатем Хамамани унута олмайди...

Киношунос Феруза НОДИРОВА тайёрлади

Рассом ижодхонасида

ТАСВИРГА ЖО ОҲАНГЛАР

Самарқанднинг қадим замонлардан дунёга танилган санъаткорлар бешиги бўлгани сир эмас. Афросиёбда топилган деворий суратлар, мусаввир Мурод Самарқандий, Амир Темур саройларини безаган, китобхоналарда хизмат қилган мусаввирлар бунга гувоҳдирлар. XX асрда ҳам Самарқандда Сиддиқий, Усто Мўмин, Бенков, Рашид Темуров сингари машҳур санъаткорлар ижод қилганлар. Бу юксак санъат, бадиият макони шуҳратининг яловини кўтариб турганлар орасида мусаввир Аслиддин Исаев алоҳида ўрин тутади. Буни Самарқанд чет тиллар институтида очилган рассом асарларининг шахсий кўргазмаси яққол кўрсатди. «Нега энди бу кўргазма махсус кўргазмалар биносида эмас, чет тиллар институтида очилди»?» деган савол туғилиши табиий. Ғап шундаки, Аслиддин Исаев бу даргоҳ жамоаси билан анчадан бери ижодий ҳамкорлик қилиб келади. Ижодкор институтни оталиққа олган бўлса, институт унинг ҳомийсидир. Тўғрироғи, улар бир-бирига ҳомий.

Кўргазманинг очилиши одатдагидан бошқачароқ кечди. Биринчидан, унда Тошкентдан борган Бадиий академияси раҳбариятидан тортиб, унинг тизимидаги ўқув юртларининг вакиллари ва академик санъаткорлардан ташкил топган ўттиз кишидан иборат вакиллар қатнашди. Иккинчидан, чет тиллар институтининг деярли бутун жамоаси қатнашди — талабалар сонининг ўзи бир ярим мингга яқин ахир! Шунингдек, Самарқанд вилояти ҳокимлигидан, шаҳар, туманлардаги муассасалар, маҳаллалардан келган вакилларнинг сон-саноғи йўқ эди. Хуллас, Аслиддин Исаев шахсий кўргазмасининг очилиши ҳақиқий санъат шодиёнасига айланиб кетди. Институт биносининг вестибюлини безатиб турган деворий сурат ана шу кўргазманинг дебочаси бўлди. Бу улкан сурат мусаввирнинг жамоага ҳадяси эканини алоҳида таъкидлаш жоиз.

Кўргазмага қўйилган асарлар Аслиддин Исаев чорак асрлик ижодий маҳсулининг бир қисмигина холос. Чунки рассом яратган асарларнинг сараси Ўзбекистон давлат Санъат музейи, Самарқанддаги республика маданияти тарихи музейи сингари машҳур санъат хазиналарида сақланади ва намойиш этилади. Шу билан бирга, унинг асарлари Осиё, Ғарбий Европа, Америкадаги санъат музейлари ва санъатсеварларнинг шахсий коллекцияларида, қирққа яқин давлатларда сақланмоқда.

Аслиддин Исаевнинг ижоди ўзига хос, қайтарилмас сифатларга эга. Биринчидан, рассом танлаган мавзу ва мазмунлар ўзига хос. Самарқанднинг ёнгинасидаги қишлоқда дунёга келиб, шу муҳитда ўсиб-униб, вояга етган рассомнинг деярли ҳамма асарлари ва суратларида қишлоқ ҳаёти, кўриниши, кундалик турмуши акс этган. Шаҳардан фарқли ўлароқ, қишлоқнинг анча осуда оқими, салмоқли турмуш тарзи айрича бўёқларсиз тасвирланади.

Рассом асарларини кузатар экансиз, уларда соя-салқин, мевали дарахтзорлар, токзорлар қучоғида ястанган шинам ҳовлилар манзаралари, пахса деворлар билан ўралган боғлар, дала гузарлари ва тор кўчалари бор таровати билан намоён бўлади. Бу ҳовлиларда кечаётган турмуш тарзи, ҳаёт оқими бир-бир кўз олдингиздан ўтади. Дастурхон атрофида сўрида нонушта қилаётган оилани кузатасиз, тандир ва ўчоқ атрофида ўралашиб юрган, кундалик юмуши билан машғул хотин-қизларнинг содда ва сирли қиёфаларини кўрасиз. Бу ҳовлилар манзараси гоҳ кундуз куни, гоҳ оқшом пайтлари суратга туширилган. Суратларда қишлоқ сайиллари, тўй-маъракалар ҳам ўз ифодасини топган. Бу урф-одат, удумлар, ҳаётий анъаналар мозийдан сақланиб қолган қиёфада намоён бўлган.

А. Исаев ижодининг яна бир муҳим сифати шундаки, асарларининг кўпчилигида аёл тақдири, хотин-қизлар турмуши, юриш-туриши, кундалик юмушлари зўр эҳтиром ва муҳаббат билан қаламга олинади.

Рассом ижодининг яна бир хислати юқорида қайд этилган мавзулар фақат унинг ўзигагина хос тасвирий ва ифода воситалари орқали бадиий шаклга кирган. Расмларнинг ўлчами — ҳажми унча катта эмас, кўпинча мўъжазгина. Қолаверса, рассом ишлатган ранглар ва уларнинг туслари, товланиши ярқираган, шиддатли, кўзни қамаштирадиган даражада эмас, балки майин, вазмин, осуда. Ранглар гўё куйлаётгандек таассурот қолдиради. Яна шуниси қизиқки, рассомнинг суратларидаги саҳна, кўриниш ва лавҳалар гўё нафис пардага ўралгандек, ғира-шира кўриниб тургандек туюлади. Бир сўз билан айтганда, рассом асарларида унинг феъл-атвори, мижози, табиати аксини кўрасиз. Зеро, Аслиддин жуда мулойим, назокатли, ювош, одамлар билан мулоқотда, суҳбатда кўзидан нур ёғилиб турадиган, чеҳрасидан илиқ табассум аримайдиган инсон. Шунинг учун ҳам бу санъаткорнинг дўсту биродарлари, мухлислари кўп бўлса керак. Одамларнинг кўнглига қувонч бағишлаб, гўзаллик оламига олиб кирувчи Аслиддиннинг санъати барқарор бўлсин!

Абдулҳай УМАРОВ

Ул дилрабо чиройли қиз ёшгина

Учрашув

Алижон ЭРКАЕВ

«МЕНИ ЙЎҚЛАГАНЛАР БИЛАН БИРГАМАН»

«Унинг ширин ва эркаловчи овози 60—70 йилларда бутун Ўзбекистон бўйлаб таралар, «Фарзона» қўшиғи қулоғимга чалинди дегунча қилаётган юмушимни ҳам ташлаб, радио ёнидан кетолмай қолардим, — дея бизга мактуб йўллабди хоразмлик Б. Сафарниёзова. — Хонанда телевидениеда ҳам тез-тез кўриниш бериб турарди. Сўнг бутунлай йўқотиб қўйдим. Яқинда унинг ижоди ҳақида намойиш этилган телекўрсатув мени яна безовта қилди. Алижон Эркаев ҳозир қаерда ва қандай иш билан банд, деган савол борлигимни қамраб олди. Қашқадарёлик отахон Н. Ҳакимов эса ўз хатида А. Эркаев нега қўшиқ айтмаяпти, наҳотки у санъатнинг кучини муаллимликдан кам деб ўйласа, деб ёзибди.

Алижон ака билан суҳбатимиз юқоридаги каби хатлар билан бошланди.

— Аввало, мени йўқлаб-излаганларнинг барчасидан миннатдорман, — дейди хонанда. — Чунки инсонлар кўнглига ўтирган одамнигина сўроқлашади. 1994 йили пенсияга чиққанман. Ҳозир соатбай ишлаб турибман. Классик ва халқ куйларини тарелкада ёзаяпман (нотани билмайманку).

— Алижон ака, одамнинг орзулари ҳамиша ҳам ушалавермайди. Болаликдан ўқитувчи бўламан, деб аҳд қилганлар маълум сабабларга кўра шифокор бўлиб етишадилар. Қизиғи шундаки, улар ўша касбда танилиб, шон-шуҳратга ҳам эга бўлишади. Сизда ана шу жараён қандай кечган эди?

— Адабиёт ва санъатга ёшлигимдан қизиқардим. Онам отинча бўлган. Форс, араб ёзувларини бемалол ўқирди. Бизга «Фарҳод ва Ширин», «Лайли ва Мажнун», «Рустами достон»дан парчалар ўқиб берарди. Бугун ўйлаб қарасам, отинчалик ҳам санъатнинг бир тури экан.

Онам далада ҳам ишларди. У иш вақтида ҳам ёқимли хиргойи қиларди. Мен уни дарров илиб олардим. Катта Фарғона канали қурилишига гастролга борган Жўрахон Султонов, Маъмуржон Узоқов каби ҳофизлар ижодидан таъсирланган бўлсам ҳам ажабмас. Улар ижро этган ашулалар сўзи ёдимда қолмаса-да, куйи тезда ёд бўлиб кетарди.

Ўн бир нафар фарзандидан саккизтасини мурғаклигидаёқ тупроққа топшириб, юрак олдириб қўйган онам отамнинг вафотидан кейин қаттиқ бетобланиб қолди. Бу менга жуда ёмон таъсир қилди. Уйимизнинг ёнида тегирмон бўларди. Томига чиқдим-у, оташкуракни рубоб қилиб чалиб, қандайдир ғамгин ашула айта кетдим. Овозимни эшитган онам «ким у қўшиқ куйлаётган», — деб сўрабди. «Алижонингиз», — жавоб қилибди акам. Ўшанда онам мени ёнига чақириб «ризқингни сочиб қўйган экан-ку, болам», — дея қувонганди.

— Шундай экан, нега санъат ўқув юртига ўқишга кирмадингиз?

— Ўша пайтларда, айниқса, қишлоқда артист деган номга салбий ёндошиларди. Аввало, шундан чўчиганман. Қолаверса, зиёли ва маданият тушунчалари ўқитувчида намоён бўлиб, унинг обрў-эътибори, мавқеи, айтиш жоиз бўлса, қўл етмас даражада эди. Учинчидан, онам ҳам ашулангни айтиб юраверу, асли касбинг ўқитувчи бўлсин, деганлар. Ҳеч ёдимдан чиқмайди. Институтни битириб поездда Олтиариққа қайтганимда, раислар карнай-сурнай билан кутиб олишган. Хуллас, артист бўлишни орзу қилардим, лекин ўқитувчи бўлдим. Тошкент чет тиллар институти (ҳозирда жаҳон тиллари университети)нинг немис тили факултетини битирганман. Унинг ҳозирги ректори Жамолиддин Бўронов инглиз тили факултетида ўқирди. Пахта теримида иккимизнинг олдимизга биров тушолмасди. Ўқишни тугатгач, турли олий ўқув юртларида ишладим. Бироқ бирор лаҳза санъатдан айро тушганим йўқ, танаффус қилган бўлишим мумкин.

— Мухлисларингиз Атоий ғазали билан айтиладиган «Жамолинг васфи» қўшиғингиз орқали сизни танишган ва уни илк ашулангиз деб билишади. Аслида ҳам шундайми?

— Бир куни Машрабнинг девони қўлимга тушиб қолди. Мирикиб ўқиб чиқдим. Айниқса, «Булбулдайин ким фарёд этарман» деб бошланадиган ғазали оромимни ўғирлади. Куйга солиб радио қайдасан, деб йўлга тушдим. У ерда Машраб диний шоир деб қўшиқни қабул қилишмади. Роса бошим қотди. Яхши кўрган нарсасидан ажралиш одамзотга жуда қийин бўлишини ўшанда билганман. Ўйлаб-ўйлаб ўтмаган қўшиқ куйига Атоийнинг «Жамолинг васфи» ғазалини солдим ва биринчи бор радиода айтдим. Лекин, барибир, «Булбулдайин ким фарёд этарман»ни қўшиқ шайдоларига тақдим этмагунимча тиниб-тинчимадим. Кейин «Фарзона» (Ҳабибий шеъри), «Менинг тилагим» (Ғайратий сўзи) ва бошқа қўшиқларим дунёга келди.

1963 йили телевидениеда биринчи марта бирданига бешта ашула айтдим. Рақсларни Қундуз Миркаримова ижро этди. Қундуз опанинг ўйинини яхши кўрардим, жуда маданиятли рақкоса-да. Ҳали ҳеч ким танимайдиган мендек бир хонанданинг сўзини ерда қолдирмаганидан сўнг унга меҳрим янада ортди.

— Деярли барча қўшиқларингиз куйини ўзингиз тарелка чертиб яратган бўлишингизга қарамасдан, Алижон Эркаев мусиқаси эмас, балки халқ куйи деб ёздиргансиз. Сабаби нимада?

— Бирорта санъат даргоҳида ўқимаган бўлсам, нотани билмасам, дея тортинганман.

— Бир санъаткор тайёрлаётган янги қўшиғини овоз ёзиш студиясида тасмага туширишдан аввал кичикроқ даврада ижро этган экан. Уни эшитган иккинчи бир хонанда қўшиқни тезлик билан ёздириб, ўзиники қилиб ўзлаштириб олибди...

— Ҳа, шунақаси ҳам бўлиб туради. Беш қўл баробар эмас, деб шуни айтсалар керак. Ўзим ҳам бир неча марта чув тушганман, қўшиқларимни илиб кетишган. Аслида бу — ўғирлик. Энди, ҳар кимнинг ўзига инсоф берсин.

— Эшитишимча, жуда чиройли алла айтар эмишсиз...

— Бўлмаса-чи! Аллани фақат аёллар айтадими? Менинг қўшиққа шайдолигим, аввало, жаннатмакон онам алласидан бошланган. Ҳаттоки талабалик йилларида таътилга чиқиб, қишлоққа борганимда ҳам саҳарда намозини ўқиб бўлган онам менга пашша қўндирмай елпиб ўтирар, то уйғонгунимча алла айтарди:

Ҳаводa учган булут,
Ёмғир ёғиб
ўтганмикан?
Дунёда ҳеч бир киши
Муродига етганмикан?

Бу қўшиқ сўзлари менга таниш, лекин мусиқасини ҳеч қачон эшитмагандим. Онам аллани «ўз мусиқаси»га тушириб, юракдан куйларди. Билсангиз, қўшиқ уч хил айтилади. Томоқдан, буруннан ва юракдан. Юракдан чиққан ашулагина юракларга етиб бора олади. Олтмишдан ошибман ҳамки, ёшликда эшитган аллаларим мени сира тарк этмайди. Уларда онамнинг меҳри, ёди яшайди. Шунинг учун волидамни қўмсаган пайтларимда бировга эшиттирмасдан ўз-ўзимга алла айтаман.

— Қўшиқларингизни соғиниб, сўроқлаган мухлисларингизга қандай тилаклар билдирасиз?

— Инсон ҳаётда кимлар билан ошно бўлмасин, унинг қалбида ўзи севган ва ўзини севган одамлар яшайди. Мен доим мени йўқлаганлар билан биргаман. Ҳам илм-фанда, ҳам санъатда ўзимдан ўзган шогирдларим билан ҳамиша фахрланаман. Ва яна айтмоқчиманки, «Юлдуз» очиқ турдаги акционерлик жамияти ҳомийлигида ижодимга бағишланган телефилм ҳамда бир неча янги қўшиқларимни тез орада мухлисларга ҳадя этсам керак.

Суҳбатимиз сўнгида Алижон ака «Фарзона» қўшиғини айтиб берди. Овози ўша-ўша ширали. Толиқиш, зўриқиш йўқ. Оллоҳ берган овоз сира қаримас экан-да, деб ўйладим ўзимча. Халқ таълими аълочиси, фалсафа фанлари номзоди, гўзал овоз соҳиби ҳали ўз қўшиқлари билан санъат шайдоларига хизмат қилаверади, деган ишончдан кўнглим ёришиб кетди.

Гулчеҳра ЙЎЛДОШЕВА

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси Темурпўлат Тиллаевга онаси

ТИЛЛАЕВА ОЙНА аянинг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

КЕЛИНГ, ҲАМКОРЛИК ҚИЛАМИЗ

Вазирликлар, ҳокимиятлар, корхоналар, ташкилотлар, ҳиссадорлик жамиятлари, тижорат банклари, ўқув муассасалари раҳбарлари диққатига!

ТОШКЕНТ ПОЛИГРАФИЯ КОМБИНАТИ

Қисқа муддатларда ва арзон баҳоларда

— китоблар ва реклама проспектларини;

— акциялар, сертификатлар, лотерея билетлари, бланкалар, лицензиялар ва бошқа турдаги юқори даражада ҳимояланган ҳужжатларни;

— солиқ назорати, Давлат автомобил назорати, транспорт, савдо ва бошқа ташкилотлар учун рақамли ва рақамсиз тарзда олий сифатли ва оддий қоғозларга босилган турли хил бланк маҳсулотларини;

— этикеткаларни;

— гувоҳномаларни;

— талабалик билетлари, имтиҳон дафтарчалари, ўқув юртларини тамомлаганлик ҳақидаги дипломлар, малака бериш комиссияларининг аттестатларини;

— муҳр ва штампларни;

— клише;

— озиқ-овқат, саноат ва бошқа турдаги маҳсулотлар учун рангли тасвирлар билан безатилган картон қутиларни

ТАЙЁРЛАЙДИ.

Шунингдек, халқ хўжалигининг барча соҳаларида корхоналарга фойдали ҳамкорлик қилишни таклиф этади. Юқори даромад олишни кўзлаган инвестиция фондларига Тошкент полиграфия комбинати билан самарали ҳамкорлик қилишни таклиф этади.

Сизларни қуйидаги манзилда кутамиз:

700129, Тошкент, Навоий кўчаси-30.

Тел: (371) 144-38-93, 144-54-04, 144-34-01.

Факс: (371) 120-65-77.

КУНЛАРДАН БИР КУНИ ШОДМОН ОТАБЕК...

«Дўрмон ҳангомалари» китобига ҳазил-тақриз!

Кунлардан бир куни
Шодмон Отабек
Ўғли ўғил кўрган
шодон отадек,
Қалбида зўр қувонч
ўйнаб «Қорбўрон»,*
«Яйловдаги нур»дай
куларди хандон.
Сўлим «Ширмонбулоқ
оқшомлари»* ҳеч
Кўз ўнгидан зум
сиракетмасди кеч.
«Энг бахтли кун»*келди бир нидо бирдан:
Устоз «Мирзакалон
Исмоилий»дан.
«Бугун «Тўқилмаган
латифалар»*ни»
Кулгига йўғрилган
саҳифаларни
Ўқиб кулоч ёзди
қувончим, иним,
Хурсандман,оқлабсиз
ишончим, иним!
Юксалсин ҳангома,
кулги хирмони,
Битсин энди тезроқ
«Дўрмон девони»*..
Қўллаб устозининг
муқаддас руҳи
Ортди муаллифда
ижод шукуҳи.
Тўрвани қўлтиқлаб Дўрмонга чопди,
Ҳамма ҳангомани шу жойдан топди.
Арғувон тагидан кон топиб олди
Ўзига ризқу рўз — нон топиб олди.
Унинг номи «Дўрмон ҳангомалари»*
Ичи тўла ҳазил, ҳангома бари.
Мана, қўлимизда ўша «кон» китоб,
Ўқинг, кулинг дея айлайди хитоб:
Кунлардан бир куни Ғофур ал Ғулом
Кулиш, кулдиришга изларди илҳом.
— Уйғун қандай шоир? — айт, Саид Аҳмад,
...Бало боласан-да, отангга раҳмат»...
«Кунлардан бир куни Абдулла Қаҳҳор
Ғофур, ярашдик деб, кулар пурвуқор»...
«Кунлардан бир куни Миртемир домла
Сергей Петровичга ўради салла»...
«Кунлардан бир куни Мақсуд Шайхзода
Ҳазилга йўл очди, кулдирди тоза»...
Ана, Мавлон Икром, Толиб Йўлдошлар
Кулгидош ёшларни Дўрмонга бошлар.
Абдулла Орифни «ўради» биров,
Вьетнамлик шоирга айланди дарров.
«Тилингдан ойноной», ширали, мазза,
Шуйтиб, жилаб кулгай Шукур Холмирза...
Китобни боплапсиз, Шодмонбек, ҳорманг,
Шунчаки мақтов деб хаёлга борманг.
Тўғри, кулиш осон, кулдириш қийин,
Ҳаммани кулишга кўндириш қийин.
Начора, шу ишни танлабсиз, иним,
Кулдириш дегани — меҳнат бетиним!
Мақтовга арзийди сиз ёзган китоб,
Ва лекин таҳрирбоп жойи ҳам сероб,
Баъзи ҳангомалар, «серселитра»
Кулгидан, ҳазилдан асар йўқ сира.
Баъзи воқеалар «ғовлаб» кетган сал,
Кулдириш ўрнига айлагай «Ўсал»
Баъзиларга ёқмас киноя, пичинг,
Текинга берса ҳам пичингдан кечинг!
Ҳазил ҳам туз каби, зарурдир меъёр,
Меъёрни бузишгач, панд еганлар бор!
Кўпларни чиндан ҳам машҳур айлабсиз,
Номига «машҳурни» чирмаб бойлабсиз,
«Рубоий домла»ю «Жуҳуд» Майсара»..
Сарлавҳалар созу, ханда бешира.
Гоҳо «қаҳрамонлар» кулишгай чакки,
Бундай «кулгилардан» егайсиз дакки!
Шу эрур алқисса, қиссадан ҳисса,
Лайлакнинг оёғи ўзига қисқа!
Дўрмонда ёзилган «очил дастурхон»
Ҳамроҳ бўлсин сизга ҳамиша, ҳар он.
Кулгидай жарангдор, — хитобингизга
«Қаҳқаҳа девони»* — китобингизга,
Кунлардан бир куни Тўлан табассум
Мақтаб тақриз битур, келгай шу мавсум!

Тўлан ТАБАССУМ

«ЎЗБЕКНАВО»

гастрол-концерт бирлашмаси

барча ватандошларимизни, санъатсевар мухлисларимизни иймон-эътиқод, покланиш ва ўзликни англаш байрами — **Рамазон ҳайити** билан қизғин қутлайди.

Ушбу муборак айёмларда Яратган эгамдан барчамизга сиҳат-саломатлик, бахт-саодат, юртимизга тинчлик-омонлик тилаб қоламиз.

Озод ва обод Ўзбекистонимизнинг янада гуллаб-яшнаши йўлидаги ишларимизга Оллоҳнинг ўзи мададкор бўлсин!

ТАНҲОЛИКДАГИ СИНОВ

ёки эски ва янги робинзонлар

Бу ажиб дунё

Маълумки, таниқли ёзувчи Даниэл Дефо романининг машҳур қаҳрамони Робинзон Крузонинг прототипи тарихий шахс — денгизчи Александр Селкирк ҳисобланади. Зеро, Александр Селкрик тақдир тақозоси билан Хуан Фернандес оролида тўрт йилдан зиёдроқ вақт яшаган ягона одам эмас. Тарихда кўплаб бошқа «робинзон»ларнинг номлари ҳам маълум.

Агар Александр Селкрик Дениэл Дефо истеъдоди туфайли меҳнаткаш ва жасур денгизчи рамзига айланган бўлса, бу борада испан денгизчиси Педро Серранонинг омади юришмаган, десак бўлади. Номи деярли унутилаёзган бу денгизчи танҳоликда яшаш бўйича Селкрикнинг «аждоди» бўлиб, у Маса-Тъерра оролида умрининг кўп қисмини ўтказган. 1450 йили Перу соҳилларида кемаси ҳалокатга учрагач, Хуан Фернандес архипелагидаги оролчага етиб олиш фақат унгагина насиб этди. Қуруқликнинг «гадой топмас» парчасида шўрлик денгизчи нақ ўн бир йилни танҳоликда ўтказди. Аммо бу оролчалар ҳам «Худо бехабар» жой эмас экан. Маълумотларга кўра, худди шу ерда турли даврларда олти марта «робинзон»лар учун ватан бўлган экан.

... XVII аср охирларида «қайта тарбиялаш» мақсадида бу ерга беш нафар денгизчини бадарға қилганлар. Уларнинг ягона айби — карта ўйинига ҳаддан ташқари муккасидан кетганликлари эди. Аммо муҳит алмашуви ҳам уларнинг қизиқишига заррача таъсир этмайди. Аксинча, турли мевалар ҳамда ов ўлжаларини ўртага тикиб, ўйинларини янада қизғин давом эттирдилар. Буни қарангки, нақ уч йилу тўққиз ойдан кейин келган қутқарувчилар оролда бешовлон қиморбозни эҳтиросли карта ўйини устида учратишди... Бутун борлиғи билан қиморга берилган денгизчиларни кемага чиқариш ва маданий ҳаётга қайтариш осон кечмади.

Шунга қарамай, кимсасиз оролда энг узоқ вақт яшаган киши сифатида беақл қиморбозлар ҳам, Селкрик ва ҳатто Серрано ҳам эмас, балки Жерми Бибснинг номи тилга олинади. Буюк Британиялик бу денгизчи 1911 йилда чўкиб кетган «Ажойиб фароғат» номли елканли кема ошпази бўлиб ишларди. Тинч океанининг жанубий қисмидаги ороллардан бирида мажбурий «фароғат»... 74 йилга чўзилди. 1985 йили «тарки дунё» қилган бу инсонни тасодифан кўриб қоладилар ва ватанига элтиб қўядилар.

Аёллар ўртасида робинзонлик бўйича рекорд натижа галасат номли ҳинду қабиласи йўлбошчисининг қизи Каранага тегишли. Бу воқеа 1835 йилда Калифорниянинг жанубий соҳилидаги ороллардан бирида бошланган эди.

... Бир вақтлар кўп сонли бўлган галасат қабиласининг қолган-қутган аъзолари қадрдон юртларини тарк этишади. Ҳиндуларнинг неча-неча авлодини ўз эҳсонлари билан боққан Сан-Николас ороллари ҳувиллаб қолди. Ярамас оқ танли саноатчилар қаердан ҳам келишди-ю қисқа муддат ичида барча ҳайвонларни, қушларни, балиқчиларни ваҳшийларча қириб битирдилар. Энди ҳиндулар олдида ҳам очлик хавфи туғилди. Шунда галасатлар йўлбошчиси испанлардан ўз халқини «Катта ер»га ўтказиб қўйишни сўради. Қабила аҳли атиги битта кемага, ўзларининг таъбирича, «қанотли катта каноэ»га жо бўлди.

Муқаддас ер секин-аста кўзга кўринмай қолгач, кемадагилар ўз оролларида йўлбошчининг ўғли Рамо йўқлигини пайқаб қолдилар. Афтидан, у қирғоқда беркиниб қолган бўлса керак. Шунда кутилмаганда, мардлиги, чаққонлиги билан машҳур бўлган йўлбошчининг қизи Карана сувга сакрадию, кемадан қолиб кетди. Қирғоққа чиққач, ташлаб кетилган қишлоққа келиб, укасини топди. Рамо оролда қолган ягона эркак сифатида ўзини «йўлбошчи» деб эълон қилди. Ов қилиб, емак топиш ҳам унинг зиммасида, негаки, галасатлар қонунига кўра, аёл киши қўлига қурол олиши мумкин эмас. Афсуски, йўлбошчи жуда ёш ва тажрибасиз, атрофда эса сон-саноқсиз ёввойи оч итлар галаси изғиб юрарди.

Омадсиз кунларнинг бирида Рамо йўқолиб қолди. Кўп ўтмай, Карана укасининг жонсиз танасинигина топа олди, холос. Унинг баданидаги ўткир тиш ва тирноқлар изи йиртқичлар билан бўлган тенгсиз жангдан дарак берарди. Шундай қилиб, оролда шўрлик қизнинг танҳо ўзи қолди. Ҳаёт учун курашларда 18 йил сувдек оқиб ўтди. Ниҳоят, қуёшли кунларнинг бирида орол соҳилига каттакон кема яқинлашди. Қизнинг машъум тақдиридан ҳайратга тушган денгизчилар уни «Катта ер»га элтиб қўйишга зўрға кўндирдилар.

Робинзонлар рўйхатидан замондошларимиз ҳам кенг ўрин эгаллайдилар. Уларнинг аксарияти «ҳаваскор робинзон»лар, яъни ўз хоҳишига кўра таркидунё этмоқни ихтиёр этган одамлардир. «Ғаройиб саргузаштларни орзу қилсанг, амалий ишга ўт — уни ўзингда синаб кўр!». Уларнинг шиори ана шундай жаранглайди. «Кўнгилли робинзон»лардан бирининг кундалигида шундай сўзлар бор экан: «Кимсасиз оролда яшаган Робинзон Крузога ўхшаб, кундалик ёзиш қизиқ иш-да. «Бугун оролга келганимга тўрт йилу тўрт ой, уч кун бўлди...» деб ҳар кунлик воқеаларни ёзиб борган экан ўша бахтли инсон. Маза-да, чин маънода эркин бўласан. Бошлиғинг йўқ, бинобарин, ҳеч кимнинг қош-қовоғига қараб иш тутишга зарурият ҳам йўқ. «Тирикчилик» юзасидан кимнидир ака, кимнидир ука, деб ялинмайсан. Ҳатто ҳеч қандай пулнинг бир тийинлик кераги йўқ! (Робинзон бу ҳақда шундай деган: «Энди сен менга нега кераксан? Ортиқча матоҳ! Ҳатто ерга тушганингда, эгилиб олишга ҳам арзимайсан»). Хуллас, маза-да. Неки иқтидор, билим ва савиянг, режаларинг бўлса, мустақил, ҳеч қандай «сунъий» тўсиқсиз юзага чиқариш имконияти фақатгина кимсасиз оролда мавжуд бўлади. Нимаики иш қилсанг — ўз кучинг билан, яхшими ёки ёмон, натижасини ҳам фақат ўзинг кўрасан. Ҳеч ким сени танқид ҳам, маломат ҳам қилмайди».

Ҳа, голландиялик Антон Ван дер Ватернинг фикрлари ана шундай эди. У керакли асбоб-ускуналар, замонавий ов милтиғи, севимли китоби (албатта, Дефо!) ва бир қоп ҳар хил ўсимлик уруғларидан иборат «сафар жабдуғи»ни ҳозирлади-да, 1965 йилда Кариб денгизидаги кимсасиз ороллардан бирига «бош олиб» кетди. Янги Робинзон оролда ўзини жуда эркин ҳис этди. У «қорин ғами»дан қутилгач, соатлаб қумда ётиб, офтобда тобланарди. О, мазза! Мана ҳақиқий озодлик! Эркин қушсан. Аммо «замонавий робинзон» анчагина тажрибасиз эди. У тропик қуёшнинг жазирама нурлари остида меъёридан ортиқ тобланиб, кучли офтоб уришига дучор бўлди. Бечоранинг тасодиф туфайлигина оғир аҳволдан қутқариб қолишди. Лекин бу муваффақиятсизлик уни «узлатнишинлик»дан қайтара олмади. Касалхонадан чиққач, у яна қадрдон оролига отланди. Бу гал бадан куйишига қарши малҳам олишни ҳам унутмади.

Инглиз талабаси Майкл Свифтнинг робинзон бўлиш ҳақидаги режаси эса муваффақиятсиз тугади. Майклни Тинч океанидаги кимсасиз оролга элтиб қўйган яхта капитани қайтаётганида сирни беихтиёр «оғзидан гуллаб» қўйди-ю, иш чаппасига кетди. Миш-мишлар тезда Янги Зеландия божхоначиларига ҳам бориб етди. Зудлик билан етиб келган тартиб посбонлари талабанинг ҳужжатларини текшириб, тегишли виза бўлмаганлиги учун «робинзон»ни орқага қайтариб юбордилар. Ахир, кимсасиз орол Янги Зеландия давлатига тегишли эди-да.

Қалай биродар, кўнглингиз саргузаштларга бой узлатни тусамаяптими? Кимсасиз ороллар эса, эҳ, жуда олисларда!

Бахтиёр ҲАЙДАРОВ

Ўзбекистон Республикаси

МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ «ЎЗБЕКТЕАТР» ИЖОДИЙ — ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИ, ТЕАТР ИЖОДКОРЛАРИ УЮШМАСИ

Барча юртдошларимизни, театрларимиз ходимлари ҳамда мухлисларимизни муборак рамазон ҳайити билан муборакбод этиб, уларнинг хонадонларига тинчлик, ўзларига мустаҳкам соғлиқ, бахт-омад тилайди. Янги йилда Театр санъати соҳасидаги табаррук устозларимизга самимий тилаклар билдириб, умидли ёшларимизга ижодий парвозлар ҳамроҳ бўлишини Яратгандан сўрайди.

«Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси ўзининг йиллик мукофотларига номзодларнинг ҳужжатларини қабул қилиш бошланганлигини маълум қилади.

Маданият ишлари вазирлиги «Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси қошидаги мукофотлар қўмитаси номинациялар бўйича 1998 йилги мукофотларни олиш учун номзодларнинг ҳужжатларини 31 январгача қабул қилади.

Ҳужжатлар қуйидаги манзилда қабул қилинади:

Тошкент шаҳри, Ҳамза кўчаси, 49-51 уй.

«Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси.

Тел: 136-38-34

133-43-84

ТИЗЗАСИ ЙИРТИҚ ТАНИШИМ

Ҳажвия

Автобусда собиқ курсдошимни учратиб қолдим. Ҳол-аҳвол сўрашдик.

— Итда тиним бор, менда тиним йўқ. Қийналиб кетдим. Гоҳида бор-э, деб ҳаммасига қўл силтагим келади-ю, яна ўзимни босаман.

Курсдошимга бир сидра разм солиб, унга раҳмим келди. Ахир, ҳозирги пайтда бирон ишнинг бошини тутолмай юрганлар озмунчами. Мени-ку, ишим тайин. Эрталаб бораман, кеч қайтаман. Назаримда, курсдошимнинг иши юришмай қолганга ўхшайди. Иккита чипта олдим. «Ҳарна, хурсанд бўлар», кўнглимдан ўтказдим. Бечора бола-чақани боқаман, деб анча ўзини олдириб қўйибди. Соғлигининг ҳам мазаси йўққа ўхшайди. Мен шу тобда, қандай бўлмасин, унинг кўнглини кўтаргим, унга ҳамдард бўлгим келди.

— Ҳозир қўлни қовуштириб ўтирадиган замон эмас. Ҳаммагаям оғир.

— Мени замон эмас, болалар куйдиряпти, — деди жони оғриётган одамдай афтини буриштириб.

Унга астойдил раҳмим келиб кетди. Болалари кап-катта бўлиб қолган бўлса керак. Отасининг ёнига кириб, бир-икки сўм топиш ўрнига куйдириб турса. Уни гап билан чалғитмоқчи бўлдим.

— Нима иш қиляпсан?

— Кичкина бир тижорат дўконим бор, шуни тебратиб турибман.

— Ҳали, шу ҳолингга, дўконинг ҳам борми? — деб юборганимни ўзим ҳам билмай қолибман.

— Ҳа, энди, қўл учида... Тўрттагина сотувчим бор.

— Шу аҳволингдан нолияпсанми? Ношукур экансанку.

— Нолимай нима қилай, дўстим. Яқинда ўғлим машинасини уриб олди. Тузатиш учун озмунча пул сарфламадим. Бу зумраша нима дейди дегин: «Ремонтдан чиққан машинани ўзингиз мининг, менга «Нексия» олиб берасиз», дейди.

— Ия, машинанг ҳам борми? — дедим ҳайратимни яширолмай.

— Ўғлимники. Юз марта айтдим, олдин участкани битириб олайлик, деб. Икки қаватли, ўттиз икки деразали иморатни битказишни ўзи бўладими. Домда пастки қўшнимнинг квартирасини ҳам сотиб олганман. Икки ҳовлини бирлаштиришнинг ўзи бўлмайди. Бунгаям пул керак. Етмаяпти-да. Қизимни кўрмайсанми? «Курсдошларим «Тико» ҳайдаб келяпти. Менга ҳам олиб берасиз», деб хархаша қилгани-қилган. Хотиним-чи? Болаларни йўлга солиш ўрнига ўзи қилиқ чиқариб туради. Кўзига ёққан нарсани олдирмагунча қўймайди. Шу десанг, қон босимим тез-тез кўтариладиган бўлиб қолди.

«Сеники кўтарилмай, меники кўтарилсинми», — дедим ичимда.

— Шундай бойвачча одам нима қилардинг автобусга чиқиб?— дедим ғашим келиб.

— Таксида кетсам ҳам бўларди-ю, бошим айланиб автобусга чиқиб қолибман. Яхши қилган эканман. Сени учратдим, дардлашдим. Ҳозир ДАНдан келяпман. Ҳайдовчиликка ўқимоқчиман. У ҳам чиқим экан. Ўғлимга «Нексия» олиб берсам, «Волга» менга қоладиганга ўхшайди. Гапираверсам гап кўпу. Лекин мен уйимга етиб қолганга ўхшайман, — деди у ойнадан ташқарига аланглаб. — Чой-пой қиламиз демоқчи эдим-у, уйда ремонт кетяпти. Калла тиққани жой йўқ.

Сўнг у қучоғимдаги портфелга қараб:

— Ҳалиям шу портфелинг бутунми? Тоза чармдан бўлса керак-да, шунча йилга чидабди. Айтмоқчи, чиптанинг биттасини бергин, сўраб қолмасин.

Курсдошим урилиб-сурилиб эшик олдига боргач, мен томонга қараб:

— Уйимни биласан-а, болаларни олиб келгин, — деб бақириб автобусдан тушиб қолди.

Мен портфелимни қучоқлаганча унга нима деб жавоб беришимни билмай қолавердим.

Шуни айтса керак-да, иштони йўқ тиззаси йиртиққа кулибди, деб.

Қодиржон ҚАЮМОВ

«ЭНГ ЯХШИ...» ТАНЛОВИ ЯКУНЛАНДИ!

Ёдингизда бўлса ўтган йили Ўзбекистон Телерадиокомпанияси «Телевизион миниатюралар театри» томонидан «Энг яхши ҳажвий асарлар», «Энг яхши актёрлик ижроси» ва «Энг яхши режиссура» учун Республика танлови эълон қилинган эди.

Шуниси диққатга сазоворки, бу танлов аввало халқимизнинг кулги ва табассумга, ҳазил-мутойибага қанчалар ўч эканлигини яна бир карра тасдиқлаган бўлса, айни чоғда шу тадбир сабаб бир қатор ижодкорлар, уларнинг янги асарлари ва ижрочилари кашф этилди.

Куни кеча ана шу танлов якунланди ва ҳайъат қарорига кўра қуйидаги ижодкорлар ғолиб деб топилдилар.

«Энг яхши ҳажвий асар учун» битта БИРИНЧИ ЎРИН Ўзбекистон халқ шоири Анвар Обиджонга «Похолдўқ» интермедияси ва «Шакарангул» ҳажвий қўшиғи учун бериладиган бўлди.

Иккита ИККИНЧИ ЎРИНга эса ёзувчи Эркин Усмонов «Экспонат» асари ва ёзувчи Илҳом Зойир «Совға» ҳамда «Истиҳола» интермедиялари учун лойиқ деб топилдилар.

Учта УЧИНЧИ ЎРИНга қорақалпоқ ҳажвчиси Муротбой Низонов «Бозор кимники?», ёзувчилар Абдуғани Абдувалиев «Хонаки уста» ва Эгамназар Соҳибназаров «Отелло» асарлари учун муносиб кўрилдилар.

Шунингдек, «Энг яхши режиссура учун» таъсис этилган мукофотга Толиб Ҳамидов ва Рустам Қурбонов, «Энг яхши актёрлик ижроси учун» мукофотига таниқли кулги усталари Абдухолиқ Мамарасулов, Равшан Солиҳов ва Диас Раҳматовлар, «Энг яхши ҳажвий қўшиқ ижрочиси учун» эса Муҳаммаджон Шокиров, Баҳодир Шокиров ва Ҳотам Ҳакимжоновлар сазовор бўлдилар.

Бундан ташқари М. Калонхонов, Қ. Нурмуҳаммад, Ҳ. Низомиддинов, Ў. Норматов, А. Жўраев, Ҳ. Мусабоев сингари бир қатор ижодкорлар ҳам танловда фаол иштирок этганликлари учун рағбатлантирувчи мукофотлар билан тақдирландилар.

Совринлар муборак, ҳамкасблар!

ШУМ БОЛА

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI
1999 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91
Танқид ва адабиётшунослик, санъат бўлимлари: 136-56-48
Назм-наср бўлими: 136-55-78
Ижтимоий бўлим: 136-55-78

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир — Сирожиддин САЙЙИД

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй

Босишга топшириш вақти—21.00.
Босишга топширилди 20.30.

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 010. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6